

VALKEALA, UTIN LINNOITUKSEN INVENTOINTI JA KARTOITUS 12.5.–23.5.2008

Museovirasto, rakennushistorian osasto
Päivi Hakanpää

Arkisto- ja rekisteritiedot

MJ-rekisteritunnus: 1000002085

Rauhoitusluokka: 1

Kunta: Valkeala

Tilat ja omistajat: 909–402-5-12 Metsähallitus (Utin Leirialue)
909–402-5-13 Metsähallitus (Utin Leirialue)
909–402-5-14 Metsähallitus (Utin Leirialue)

Tutkimuksen laatu: Utin linnoituksen inventointi ja kartoitus.

Ajoitus: 1700–1800-luku

Peruskartta: PK 311311 Utti
Linnoitus pkoo=6753313 ja ikoo=3494620, x= 98 m mpy.
Luoteisosan patteri pkoo=6753599 ja ikoo=3494475, z=94 m mpy.
Kaakkoisosan patteri pkoo=67532988 ja ikoo=3494788, z= 90 m mpy.

Tutkimuslaitos: Museovirasto, rakennushistorian osasto (MV/RHO)

Tutkimus- ja mittaustyöryhmä: FM Päivi Hakanpää, FM Ilari Kurri, tutkimuspiirtäjät Pertti Malm ja Pekka Sihvonen, sekä harjoittelija Tiivo Uuksulainen.

Kenttätyöaika: 12.5.–23.5.2008 ja 19.11.2008

Tutkitun alueen laajuus: Linnoitus 45528 m².

Rahoittaja: Kaakkois-Suomen TE-keskus ja Museovirasto.

Mustavalkonegatiivit: MV/RHO 125862:1–28

Digitaaliset kuvat: MV/RHO 125863:1–42.

Löydöt: KM 2008053:1–7. Diar. pvm 2.9.2008.

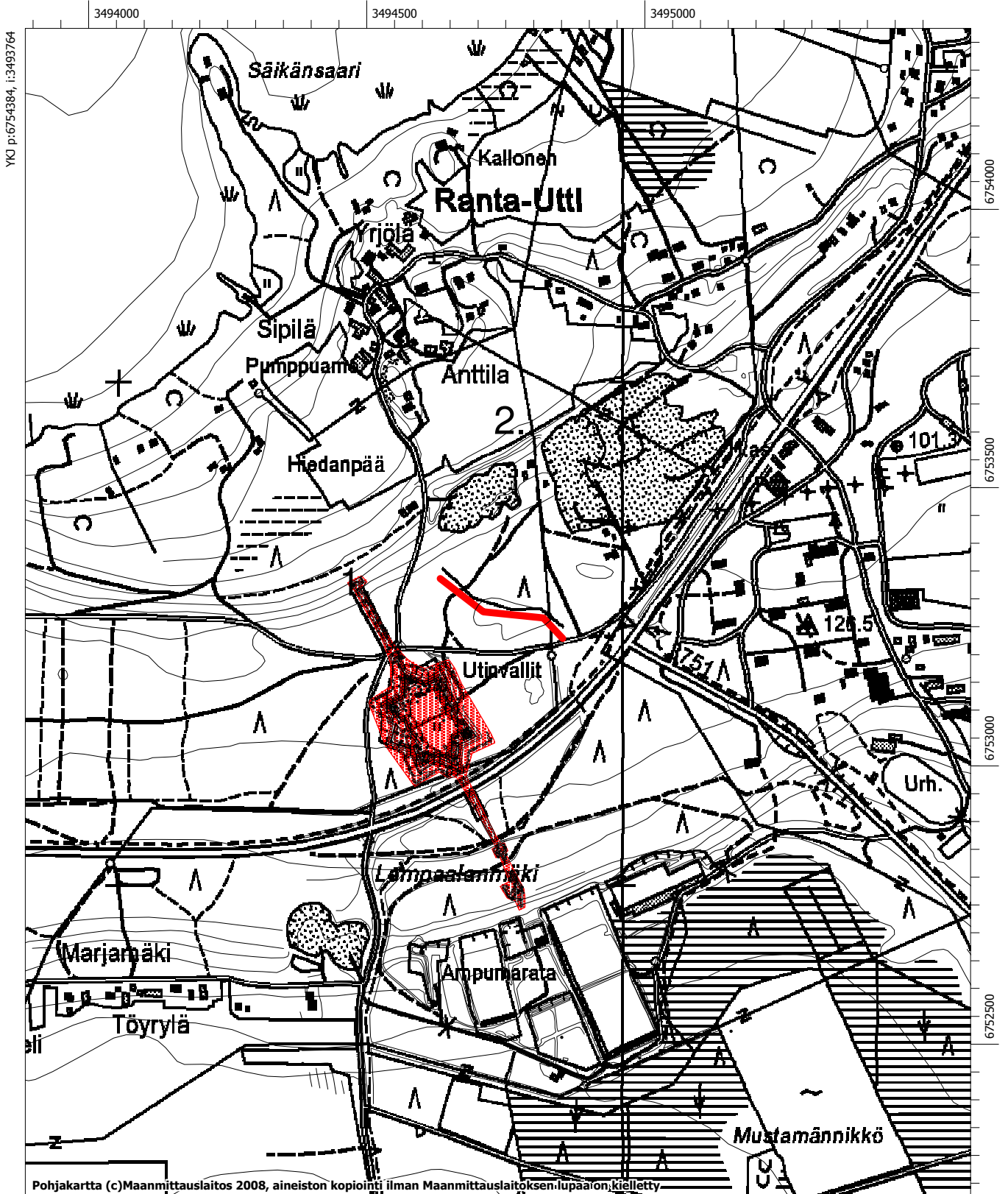
Tutkimushistoria: Ahvenisto, Tapani 1966: Utin linnoituksen inventointikertomus. MV/ RHOA.
Laaksonen, J.; Laalahti, T.; Tuokko, J. 1966: Valkeala Utin linnoitus mittapiirustus 1966. MV/ RHOA
Laine, Veijo; Jama, Eero ja Heininen, Timo 1973: Valkeala, Utin linnoitus, mittausdokumentointi 1973. MV/RHOA.

Alkuperäinen raportti: Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto (MV/RHOA)

Kopiot (4 kpl): Museovirasto, Haminan toimipiste
Metsähallitus
Kymenlaakson museo
Valkealan kunta

Valkeala

1. Utin linnoitus
2. Panssarieste

Tiivistelmä

Pietarin kivikilpi -hankkeen tavoitteena oli päivittää Kaakkois-Suomen linnoitusten dokumentointia ja inventointia, kehittää opastusjärjestelmää sekä parantaa linnoitusten saavutettavuutta matkailukohteina. Tutkimuksista 90 % rahoitti Kaakkois-Suomen TE-keskus ja 10 % Museovirasto, jonka dokumentointiyksikkö teki kenttä- ja jälkityöt virkatyönä. Linnoitukset ovat osa Pietarin puolustukseksi rakennettua linnoitusketjua. Utin linnoitus rakennettiin vuosina 1791–1792 suojaamaan Lappeenrannasta Hämeenlinnaan johtavaa tietä. Toukokuussa 2008 kartoitettiin linnoituksen, yhdyskaivantojen, pattereiden osia ja rakenteita.

Tähden muotoinen linnoitus rakennettiin Salpausselän harjulle, joka rajautuu pohjoisessa Haukajärveen ja etelässä Haukkasuohon. Linnoitus muodostuu neljästä puolibastionista, joita yhdistää linnoituksen länsi- ja itäsiivuilla taitteiset kurttinimuurit. Linnoituksen kaakkois- ja luoteisosassa on puolibastionien välissä tenaljivarustukset. Vahvin puolustussuunta on linnoituksen länsisiivulla, jossa on raveliinin lisäksi kaksi pientä kulmalinnoitusta. Kolmas kulmalinnoitus on suojannut linnoituksen itäosan sisäänkäyntiä. Kaakko-luodesuuntaisen linnoituksen pituus on 218 metriä ja leveys 172 metriä. Linnoituksen päävallia kiertää vallihauta ja vastavalli, sekä ulkovallin muotoja myötäilevä sudenkuopparivistö. Raveliinin ja sisäänkäynnin eteen on vallihautaan rakennettu kaksi poikkivallia, jotka sulkevat suoran näkymän vallihaudan molempiin suuntiin. Linnoituksen luoteispuolella on harjuun kaivettu noin 188 metriä pitkä yhdyskaivanto, jonka koillispuolella on suorakaiteen muotoinen traverssi. Yhdyskaivannon luoteispuolella on patteri. Linnoituksen kaakkoispuolella on toinen, noin 350 metriä pitkä yhdyskaivanto, jossa on ollut kaksi traverssia ja patteri. Yhdyskaivanto on päättynyt Haukkasuon reunalla reduttiin. Linnoituksen sisäpuolella on ollut neljä puurakenteista kasarmirakennusta, talli, muonavarasto, vartiorakennus ja talousrakennus, sekä kaksi ruutikellaria, joista toinen on ollut puurakenteinen ja toinen kivirakenteinen. Näiden lisäksi redutissa ja linnoituksessa on ollut kivistä tehdyt kaivot. Piha-alueelta löydettiin vartiorakennuksen perustukset sekä kaivon ja ruutikellareiden paikat. Kasarmin keskiosan kohdalla maan pinnalle näkyi yhden tulisijan perustukset ja muutamia perustuskiviä.

Vallin päällä, puolibastionien ja tenaljivarustusten ylätasanteella, on uusia kaivantoja ja kuoppia. Parhaiten on säilynyt eteläosan puolibastioni. Luoteisosan patteriin on kaivettu jälkeinpäin taisteluhauta, josta maata on nostettu sen reunoille. Luoteisosan ja kaakkoisosan yhdyskaivantojen reunoille on kaivettu poteroita ja kuoppia. Kaakkoisosan redutti ja yhdyskaivannon kaakkoisosat ovat jääneet kokonaan Tyrrin ampumaradan rakennusten ja maavallien alle. Hevosenkengän muotoisen patterin läpi on tehty taisteluhauta ja sen alueelle on kaivettu poteroita sekä kuoppia. Patterin oikeaa siipeä on tasattu. Kaakkoisosan yhdyskaivannon toinen traverssi on ilmeisesti jäänyt valtatie 6:n alle. Utin linnoitus on ollut vuodesta 1990 lähtien Museoviraston hoitoyksikön työkohteena. Museovirasto on restauroinut linnoitusta 1980- ja 1990-luvuilla. Linnoituksen alueella ei ole tehty arkeologisia kaivauksia.

Sisällysluettelo

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT	2
TIIVISTELMÄ	3
SISÄLLYSLUETTELO	4
1. JOHDANTO.....	5
2. YMPÄRISTÖ JA MAISEMA.....	5
3. HISTORIAA	7
4. TUTKIMUSHISTORIA JA RESTAUROINTI.....	11
4.1 Aikaisemmat tutkimukset, arkistolähteet ja kartta-aineistot.....	11
4.2 Restaurointi ja linnoituksen maisemanhoito.....	17
5. INVENTOINTIMENETELMÄT	18
6. KARTOITUS- JA INVENTOINTIHAVAINNOT	19
6.1. Linnoitus.....	19
Pohjoinen puolibastioni	20
Itäinen puolibastioni	21
Eteläinen puolibastioni	22
Läntinen puolibastioni.....	23
Luoteinen tenaljivarustus.....	24
Kaakkoinen tenaljivarustus.....	26
Itäinen kurtiinimuri.....	27
Läntinen kurtiinimuri.....	28
Läntinen raveliini	29
Ulkovarustus.....	30
Rakennukset	32
6.2. Kaakkoisosan yhdyskaivanto, patteri ja redutti.....	38
6.3. Luoteisosan yhdyskaivanto ja patteri	41
7. LOPUKSI	42
LÄHTEET.....	45
LIITTEET	47
Liite 1 Mustavalkonegatiiviluettelo	47
Liite 2 Digitaalikuvaluettelo.....	49
Liite 3 Löytöluettelo.....	52
Liite 4 Mittausdokumentointi ja kartat	53

1. Johdanto

Pietarin kivikilpi -hankkeen tavoitteena on päivittää kohteiden dokumentointia ja inventointia, kehittää opastusjärjestelmää sekä parantaa Kaakkois-Suomen linnoitusten saavutettavuutta matkailukohteina. Tutkimukset luovat pohjaa tuleville restaurointiprojekteille. Niiden tarkoituksena on myös tuottaa aineistoa opastustauluihin ja verkkosivuille. Inventoinnin ja kartoituksen avulla määriteltiin myös muinaisjäännösten rajat ja säilyneisyys.

Kehittämishankkeeseen kuuluvat Utin linnoitus Valkealassa, Järvi Taipaleen ja Kärnäkosken linnoitukset Savitaipaleella, Taavetin linnoitus Luumäellä ja Liikkalan linnoitus Anjalankoskella, sekä Solkein kanava Taipalsaarella. Kenttätöitä tehtiin Utissa, Kärnäkoskella, Järvi Taipaleella, sekä Liikkalassa. Kaakkois-Suomen TE-keskuksen osuus rahoituksesta oli 105 300 €. Museovirasto rahoitti hanketta 10 530 eurolla ja sen dokumentointiyksikkö teki kenttä- ja jälkityöt virkatyönä. Kaksivuotisen hankkeen maasto- ja arkistotutkimukset aloitettiin 31.3.2008. Museovirastosta hankkeen koordinaattorina toimi rakennuskonservaattori Päivi Eronen. Inventoinnista ja arkistotoselvityksestä vastasi FM Päivi Hakanpää, sekä mittausdokumentoinnista FM Ilari Kurri. Kenttätöihin osallistuivat tutkimuspiirtäjät Pertti Malm ja Pekka Sihvonen, sekä harjoittelija Tiivo Uuksulainen. Utin kenttätyöt tehtiin 12.5.–23.5.2008. Marraskuun puolivälissä kaivettiin ja dokumentoitiin opastustaulun perustuskuoppa. Venäjänkieliset kartat käänsi Varvara Protassova ja Alina Perttu.

Utin linnoituksen inventoi vuonna 1966 Tapani Ahvenisto. Tuolloin Karjalan Prikaatin kranaatinheitinkomppania mittasi linnoituksen pohjan ja vallin leikkauksen. Museoviraston piirtäjät täydensivät mittauksia vuonna 1973. Puolustusotusvoimat oli korjannut muurien sortumia ainakin 1960-luvulla. Museoviraston valvonnassa linnoitusta korjattiin vuosina 1983–1984. Työt jatkuivat vuonna 1993 ja ne valmistuivat ilmeisesti 1990-luvun puolivälissä. Utissa ei ole tietävästi koskaan tehty dokumentoituja arkeologisia kaivauksia. 1980-luvun restaurointien yhteydessä on kaivettu koeojia, jotka tutkija Lasse Laaksonen on käynyt tarkastamassa.¹ Tutkimusten lähdeaineisto perustuu Venäjän valtiollisen sotahistorian arkiston (RGVIA) piirustus- ja karttakokoelmaan, josta osa on kuvattu mikrofilmille Museoviraston rakennushistorian osaston arkistoon.² Uttiin liittyvää aineistoa on myös Venäjän valtiollisen Merisotalaivaston arkistossa (RGAVMF) Pietarissa. Tästä aineistosta on osa kuvattu Kyhika -kokoelmaan, jota säilytetään Kymenlaakson museossa.

2. Ympäristö ja maisema

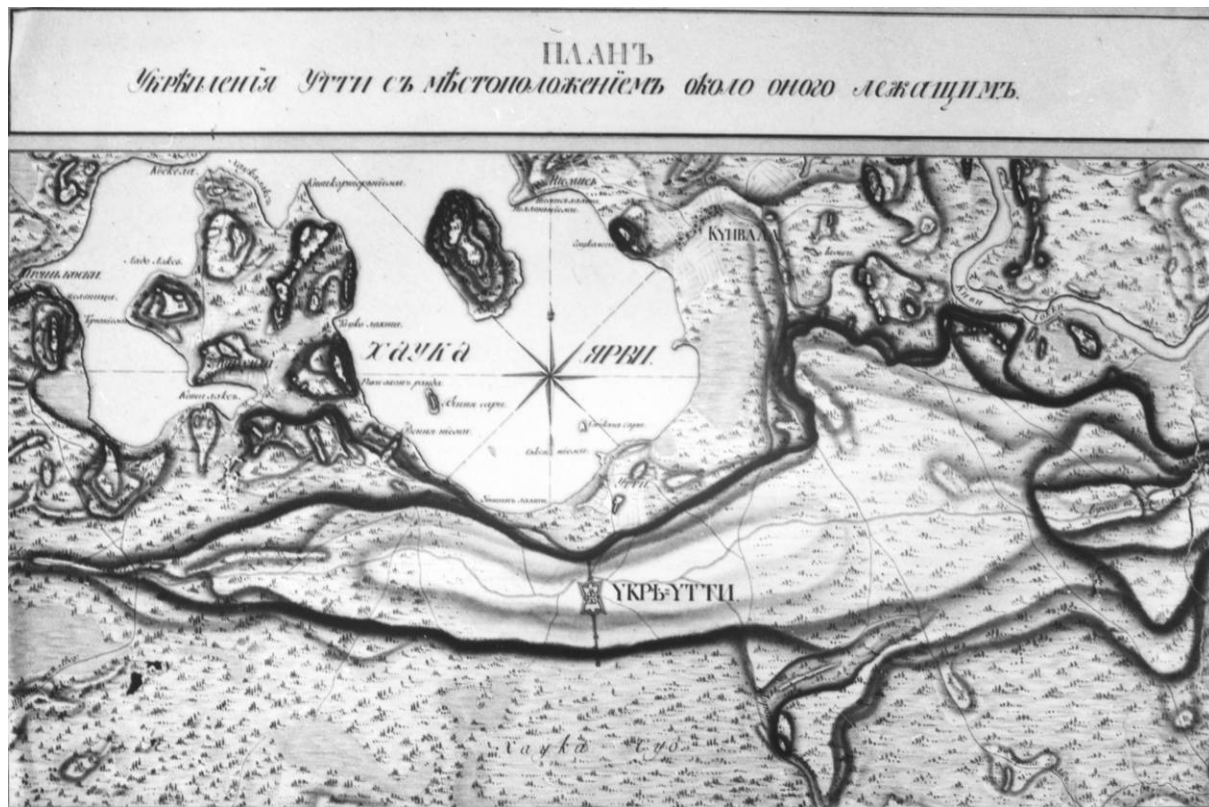
Lähes itä-länsisuuntainen Salpausselän soraharju on luontainen kulkuväylä Utin alueella. Nykyinen valtatie 6 kulkee aivan linnoituksen eteläpuolella. Tie on aikaisemmin kulkenut noin 100 metriä nykyisestä tiestä etelään päin. Vanhan tien eteläpuolella on samansuuntainen soratie, joka johtaa Tyrrin ampumaradalle. Viipurin ylinen tie on kulkenut 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa linnoituksen pohjoispuolella, suunnilleen nykyisen Vallintien kohdalla. Kustaan sodan aikaisten karttojen mukaan tie on kulkenut suunnilleen samassa kohdassa.³ Utin linnoituksesta on matkaa Liikkalaan alle 30 km ja Taavettiin alle 40 km.

---

¹ Laaksonen 1983b.

² Aineiston on koonnut tutkija Ulla-Riitta Kauppi vuosina 1990–1991 silloisen Neuvostoliiton sotahistorian keskusarkistosta Moskovasta.

³ Kartta vuodelta 1794, RGVIA 349:40:3674; Päiväämätön kartta RGVIA 349:40:3688 ja Kra 0425:17:191.

Kuva. Päiväämättömässä venäläisessä kartassa on kuvattu Utin linnoituksen ympäristö. (RGVIA 349:40:3688.)

Utin alue on ollut venäjän vallan vuosista lähtien sotaväen harjoitusalueena, mikä selittää linnoituksen ja sen ympäristön lukuisat kaivannot.⁴ Linnoituksen vallien päällä on ollut II maailmansodan aikana konekiväärien tuliasemia. Linnoituksen itäpuolella on sodanaikainen panssarieste. Linnoituksen ympäristössä on nykyisin Tyrrin ampumarata sekä Utin Jääkärirykmentin harjoitus- ja kasarmialueet. Siellä on myös Utin lentokenttä, joka oli Suomen ensimmäinen ilmavoimien maalentoasema. Kasarmialueen vanhimmat rakennukset ovat peräisin 1920-luvulta.⁵ Linnoituksen alueelle on tehty myöhemmin uusia rakennelmia. Kulku linnoitukseen on ollut raveliinien kärkeä ollen puusillan kautta. Silta on purettu 1960-luvun puolivälissä.⁶ Alueella järjestettiin vuonna 1984 Kotiseutuliiton valtakunnalliset kesäjuhlat, joita varten rakennettiin väliaikainen esiintymislava läntisen kurtinimuurin vallin päälle.⁷ Kaakkoisen yhdyskaivannon läpi on kaivettu kanali vesijohtolle 1980-luvun puolivälissä. Vesijohto kulkee yhdyskaivannon poikki entisen valtatie 6:n kohdalla.⁸

⁴ Ahto, 1974, 10.

⁵ Peltonen 1993, 26; Mäkinen 2000, 130–131.

⁶ Härö ja Tohka 1966.

⁷ Laaksonen 1984b; Gardberg ja Sinisalo 1984.

⁸ Laaksonen 1985.

Kuva. Linnoituksen itäpuolella on II maailmansodan aikainen panssarieste. Päivi Hakanpää RHOA 125863:27.

Linnoituksen pohjoispuolella on Haukkajärvi ja eteläpuolella Haukkasuo, joka on Kymenlaakson laajin suo. Se on syntynyt savialueelle. Kallioperä Utin alueella on rapakiviin lukeutuvaa viborgiittia. Utin kohdalla Salpausselän rakenne on hyvin nähtävissä. Hiekka- ja soraharjun pohjoisrinne on jyrkkä, kun taas etelärinne laskee loivemmin.⁹ Linnoituksen pohjoispuolella maisemaa hallitsevat lukuisat järvet, joista suurimmat ovat Haukkajärvi ja Rapojärvi. Linnoituksen ympäristö on kangasmetsää. Linnoituksen ympäristössä ja sisäpuolella kasvaa edelleenkin venäläisen varuskunnan mukana kulkeutuneita kasveja, eli ns. polemokoreja, mm. kenttätyräkki, ketoneilikka ja valkoapila ja ruotsinpitkäpalko.¹⁰

3. Historiaa

Kaakkois-Suomen linnoitukset on osa Pietarin puolustukseksi rakennettua linnoitusketjua. Uloimman puolustusvyöhykkeen muodostivat Ruotsinsalmen, Kyminlinnan, Liikkalan, Utin, Järvitaipaleen ja Kärnäkosken varustukset. Samaan linnoitusketjuun kuului myös ruotsalaisten rakentama Olavinlinna, jota venäläiset uudistivat. Näiden takana oli toinen ketju, johon kuuluivat

---

⁹ Hamari 1990, 12–13, 16, 18.

¹⁰ Hamari 1990, 42.

Haminan, Taavetin ja Lappeenrannan linnoitukset.¹¹ Uusista rajalinnoituksista käsin oli tarkoitus suojata rajalle vieviä pääteitä vihollisen hyökkäyksiltä. Linnoitusten tuli toimia myös armeijan tukikohtina. Valkeala jäi Turun rauhassa vuonna 1743 Venäjän puolelle. Uusi valtakunnan raja oli vain vajaat 20 kilometrin päässä Utista. Salpausselän harjua pitkin kulki tie Lappeenrannasta Taavetin kautta Ruotsin rajalle ja sieltä aina Hämeenlinnaan. Tämän Viipurin ylisen maantien hallinnasta taisteltiin Kustaa III:n Venäjän sodan aikana (1788–1790).

Venäläiset rajajoukot olivat vetäytyneet Utin lähelle kesäkuussa 1789. Ruotsalaiset joukot olivat kuninkaan johdolla ylittäneet Kymijoen pari päivää aikaisemmin. Ruotsalaisten ja venäläisten taistelut käytiin avoimessa maastossa linearitekniikan mukaisesti joukkojen ollessa ryhmittyneinä Viipurin ylisen maantien molemmiin puolin ns. Utin kankaalle. Taistelut kestivät viisi tuntia, minkä jälkeen venäläiset vetäytyivät Lappeenrannan suuntaan. Taistelupaikalle haudattiin 50 kaatunutta. Taistelu oli Kustaa III:n ensimmäinen henkilökohtainen voitto venäläisistä. Kenraalimajuri Denisov siirsi venäläisten painopisteen Haminan suuntaan.¹²

Kuva. Ruotsalaisten sotakarttaan on merkitty joukkojen ryhmittymisen Utin kankaalle 28. heinäkuuta vuonna 1789. (Kra 0425:17:190, Kyhika)

¹¹ Ahto 1974, 50.

¹² Mankell 1870, 401–404; Paaskoski 2005, 206; Kilpinen 2003, 66.

Kuva. Sotatapahtumat on dokumentoitu myös venäläiseen karttaan. (Kenraali A.V.Tutškovin - kartta-albumi 2007, 48)

Utin linnoitus on rakennettu tasaisen soraharjun kapeimpaan kohtaan. Harjun kautta on kulkenut Viipurin ylinen maantie. Linnoituksen pohjoispuolella kulki toinen, samansuuntainen tie Utin tilalle, joka sijaitsi Haukkajärven rannalla. Lisäksi Utista haarautui tie Liikkalan kautta Haminaan. Linnoituksen rakennustyöt alkoivat kesällä 1791. Aleksandr Suvorov arvioi linnoituksen kustannuksiksi 3995 ruplaa ja 75 kopeekkaa. Palkkojen osuus kustannuksista oli noin 599 ruplaa ja 25 kopeekkaa. Työmiehen päiväpalkka oli noin 5 kopeekkaa.¹³ Linnoitustyöt käynnistyivät ripeästi. Utissa työskenteli vuoden 1791 heinäkuussa 22 päivän ajan yhteensä 1133 sotilasta Viipurin rykmentistä, Velikolutckijin rykmentistä, Räsanskijin rykmentistä, sekä näiden lisäksi kasakoita. Päivittäin vuoden 1791 heinäkuussa oli töissä noin 600–1000 sotilasta.¹⁴ Linnoitustyöt saatiin päätökseen kaikissa rajalinnoituksissa vuoden 1792 syyskuussa. Suvorov luovutti ne insinöörieverstiluutnantti ja ritari Lavroville, joka toimi Suomen insinööripäällikkönä. Rajalinnoitusten vuosittaiseen ylläpitoon oli varattu yhteensä 3340 ruplaa.¹⁵

¹³ Meštšerjakov 1949, nro 15, Suvorovin laatima kustannusarvio vuodelta 1791, alkuperäinen asiakirja CGVIA, F.41, d.165, arkki 71, käännökset Maria Djakonoff ja Varvara Protassova; KA venäläiset sotilasasiakirjat rulla NL 205, osa 131, käännökset Varvara Protassova.

¹⁴ Meštšerjakov 1949, nro 15, Suvorovin laatima kustannusarvio vuodelta 1791, alkuperäinen asiakirja CGVIA, F.41, d.165, arkki 75, käännös Maria Djakonoff ja Varvara Protassova.

¹⁵ Suvorovin kirje 8.9.1792, alkuperäinen asiakirja CGVIA, F.41, d.222, arkki 39, käännös Maria Djakonoff ja Varvara Protassova.

Taulukko: Arvio Utin linnoituksen rakennusmateriaali- ja palkkakustannuksista.¹⁶

Nimike	ruplaa	kopeekkaa
Tiili	105	-
Mukulakivi	1590	-
Kalkki	125	-
Hiekka	1	50
Kattotiili	100	-
Materiaalit		
Puu	36	50
Rauta	31	-
Kuljetus	107	50
Ruuti	-	-
Työkalut	800	-
Palkat	599	25
Arvaamattomat menot	500	-
Yhteensä	3995	75

Utin tykit oli tarkoitus tuoda Viipurista. Aseistuksena oli aluksi 14 tykkiä ja 2 haupitsia. Valurautaisista tykeistä kuusi kappaletta oli 12-naulaisia ja kahdeksan kappaletta 6-naulaisia. Myöhemmin tykkejä oli 24 kappaletta. Varusväkenä oli pataljoona, eli neljä komppaniaa – yhteensä noin 400 sotilasta. Päiväämättömässä venäläisessä kartassa mainitaan, että linnoituksen puolustukseen tarvittiin 40 tykkiä, 60 tykistön miestä ja kolme komppaniaa jalkamiehiä.¹⁷ Linnoitukseen rakennettiin neljä sotilaskasarmia. Yhden kasarmirakennuksen päädyssä oli insinöörien ja tykistön päällystön siipi, sekä yhden kasarmin jatkeena oli komendanttia varten siipirakennus. Linnoituksen pääsisäänkäynnin vieressä oli vartiorakennus, sekä läntisen kurtiin vieressä upseerien talousrakennus, muonamakasiini, tykistön varasto ja pieni talli. Tenaljivarustusten eteen oli rakennettu ruutikellarit. Toinen oli puu- ja toinen kivirakenteinen.¹⁸

Utin linnoituksesta on säilynyt kenraalimajuri Jan Pieter van Suchtelenin suunnitelma vuodelta 1795. Vanha linnoitus olisi jäänyt uuden linnoituksen sisälle. Uusi, epäsäännöllisen muotoinen linnoitus perustui osittain bastioneihin ja osittain kaponieereihin. Suunnitelman mukaan linnoitus olisi sulkenut harjun koko sen leveydeltä. Uuden linnoituksen itä- ja eteläosaan olisi sijoitettu linnoituskaupunki kortteleineen ja katuineen.¹⁹ Utin linnoituksesta on säilynyt lisäksi kaksi päiväämättömää suunnitelmaa, joista toisen on allekirjoittanut everstilutnantti Sergei Lavrov. Hänen suunnitelmassaan vanhan linnoituksen ympärille olisi rakennettu noin 3,5 kertaa suurempi, kuusisakarainen, bastionijärjestelmään perustuva linnoitus, jota olisi ympäröinyt vallihauta. Uloimman puolustusrintaman olisi muodostanut koilliseen ja lounaaseen suunnatut raveliinit ja niiden väleissä kulmalinnakkeet. Entisten yhdyskaivantojen päissä olleiden redutin ja pattereiden tilalle olisi rakennettu kaponieerit. Vanha linnoitus olisi purettu pois, ja sen paikalle olisi rakennettu neljän muotoinen keskusaukio. Aukion ympärillä olisi ollut mm. paikallismajurin, papiston, insi-

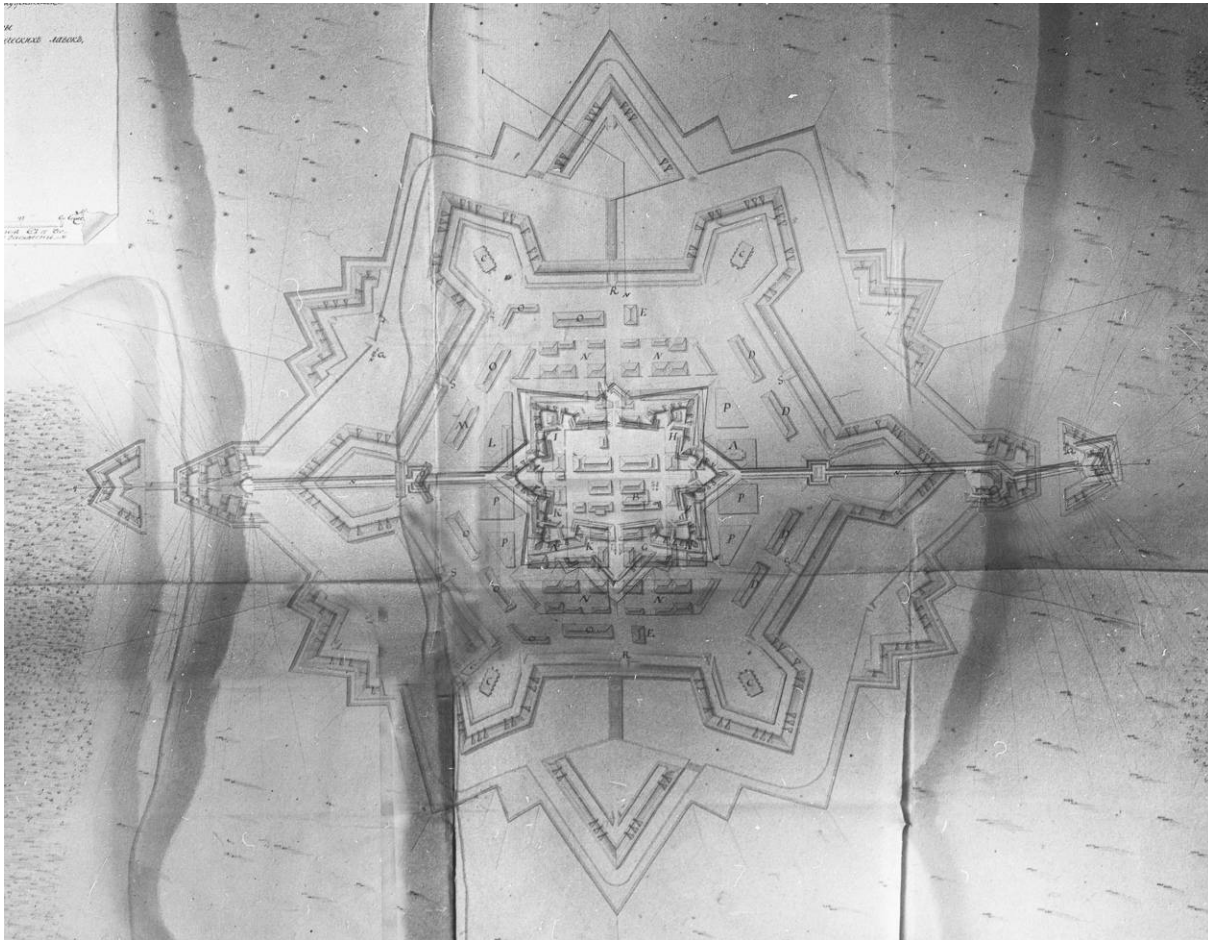
¹⁶ Meštšerjakov 1949, nro 15, Suворovin laatima kustannusarvio vuodelta 1791, alkuperäinen asiakirja CGVIA, F.41, d.165, arkki 71, käänös Maria Djakonoff ja Varvara Protassova.

¹⁷ Meštšerjakov 1949, nro 23:n liite, Suворovin laatima luettelo tarvittavasta tykistöstä 17.7.1791, käänös Maria Djakonoff ja Varvara Protassova; Astala 1967, 162; Rekola 1989, 122; Toivanen, 1980, 67; Päiväämättömän kartta RGAVMF.F.L.op.23.D.945.L.1.L.4.

¹⁸ Kartta vuodelta 1794, RGVIA 349:40:3674; Päiväämättömät kartat, RGVIA 349:40:3675 ja RGVIA 349:40:3677.

¹⁹ RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 975. L.7. (Kyhika).

nööripäälliköiden ja tykistön päälliköiden talot.²⁰ Suunnitelmia ei kuitenkaan ehditty toteuttaa, koska Suomen sodan (1808–1809) jälkeen raja siirtyi Pohjanlahdelle. Samalla kaksikymmentä vuotta aiemmin rakennetut rajalinnoitukset menettivät merkityksensä.

Kuva. Everstiluutnantti Sergei Lavrovin allekirjoittama Utin laajennussuunnitelma. (Päivämätön kartta, RGVIA 349:40:3679).

4. Tutkimushistoria ja restaurointi

4.1. Aikaisemmat tutkimukset, arkistolähteet ja kartta-aineistot

Tapani Ahvenisto inventoi neljän päivän aikana vuonna 1966 linnoituksen, patterin ja redutin. Samalla hän arvioi vallien kuntoa ja mainitsi jo korjattuja linnoituksen osia. Inventoinnin yhteydessä hän myös valokuvasi varustukset. Dokumentoinnista on talletettu rakennushistorian arkistoon 20 musta-valkokuva. Samana vuonna mittasi Karjalan Prikaatin kranaatinheitinkomppania harjoitustyönään päälinoituksen, yhdyskaivannon ja kaakkoisosan patterin, sekä yhden vallin poikkileikkauksen. Mittauksia täydennettiin vuonna 1973, jolloin Museovirasto kartoitti koko linnoituksen pohjan lukuun ottamatta kaakkoisosan reduttia. Karttoihin ei ole merkitty korkeuk-

²⁰ Päivämättömät kartat, RGVIA 349:40:3679 ja RGVIA 349:40:3689.

sia, eikä niitä ole sidottu mihinkään koordinaattijärjestelmään.²¹ Linnoitusta on dokumentoitu valokuvaamalla 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa. Kuvia on myös 1990-luvun alun muurinkorjauksista. Linnoituksesta on otettu ilmakuvia vuosina 1970 ja 2003.²² Suomalaisessa tutkimuksessa ovat linnoitusta käsitelleet Keijo Astala laajassa artikkelissaan ”Venäläisten puolustus ja selustatoimintaa Suomessa vv. 1808–1809 sodan edellä ja aikana”, Sampo Ahto teoksessaan ”Kaakkois-Suomen vanhat maalinnoitukset, Pekka Toivanen teoksessaan ”Kaakkoisraja ja sen linnoitukset”, sekä Kauko Rekola Suvorovia käsittelevässä teoksessaan.²³

Tutkimusten lähdeaineisto perustuu Venäjän valtiollisen sotahistorian keskusarkiston (RGVIA) piirustus- ja karttakokoelmaan, josta on kuvattu 16 karttaa mikrofilmille Museoviraston rakennushistorian osaston arkistoon. Aineisto sisältää enimmäkseen linnoituksen asemakaavapiirustuksia, joihin on merkitty rakennukset ja linnoituslaitteet, niihin liittyviä korjauksia, sekä uudisrakennuksien suunnitelmia tai linnoituksen laajennussuunnitelmia. Aina kartoista ei käy selkeästi ilmi, mikä osa kuvaa vallitsevaa tilannetta ja mikä osa suunnitelmaa. Rakennuspiirustuksia on tehty aidanporteista aina kasarmirakennuksiin asti. Mikrofilmien käyttökelpoisuutta vähentää se, että kartat on kuvattu useassa osassa ja eri etäisyyksiltä. Näin kuvat antavat vain likimääräisen käsityksen mitoista. Alkuperäiset kartat ja piirustukset ovat värillisiä. Eri väreillä on merkitty tullevia korjauksia tai rakennushankkeita. Väreillä on kuvattu myös eri töitä, kuten esimerkiksi sinisellä värillä savitäytöt, puuvärillä kirvesmiehentyöt, karminivärillä kivimuuraukset ja tussivärillä purkutyöt. Mustavalkofilmeistä onkin näin kadonnut oleellista tietoa.²⁴ Utin linnoituksesta on lisäksi olemassa seitsemän karttaa, jotka ovat Kymenlaakson museon Kyhika –kokoelmassa. Ne on valokuvattu Pietarissa sijaitsevasta Venäjän valtiollisen Merisotalaivaston arkistosta (RGAVMF). Näiden karttojen joukossa on kaksi Jan Pieter van Suchtelenin vuonna 1795 laatimaa ranskankielistä linnoituksen laajennussuunnitelmaa.²⁵ Karttoihin ja piirustuksiin liittyy myös asiakirja-aineistot, joita säilytetään sekä Moskovan ja Pietarin arkistoissa. Suomessa on Kansallisarkistossa (KA) mikrofilmille kuvattuina venäläisiä sotilasasiakirjoja, joissa on satunnaisia mainintoja myös Utin linnoituksesta. Rakennushistorian osaston piirustuskokoelmassa ei ole olemassa yhtään insinöörikomennuskunnan dokumenttia linnoituksesta. Ruotsin sota-arkistossa (Kra) on säilynyt kahdeksan kappaletta Kustaan sodan (1788–1790) aikaisia sotilaskarttoja, joissa on kuvattuna Utin aluetta ja vuonna 1789 käytyä taistelua.²⁶ Sotatapahtumasta on olemassa myös venäläinen kartta, johon on merkitty Ruotsalaisten joukkojen hyökkäyssuunnitelma Utin kylään leiriytyneitä venäläisiä vastaan.²⁷

---

²¹ Ahvenisto 1966a-b ja RHOA Neg. 89745:1–20; Mittauspiirroksat Laaksonen, Laalahti ja Tuokko 1966; Mittauspiirroksat Laine, Jama ja Heininen 1973, RHOA.

²² Kuvat vuodelta 1966, E. Härö dia 2132–2136; P.O.Welin, neg. hist. osasto 70997-71000; Kuvat P.O: Welin, dia 2136; Lentokuva Vallas oy, kuva 1254021. Diakuvat 36991–37007 vuosilta 1990–1992, H. Pajunen ja Värinegatiivit 110028-110045 vuodelta 1992, U.-R. Kauppi.

²³ Astala 1967; Ahto 1974; Toivanen 1980; Rekola 1989.

²⁴ Utti RGVIA 349:40:3674–3689.

²⁵ RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 975. L.7-8. (Kyhika).

²⁶ Kra 0425:17:188, 190–192, 194–197.

²⁷ Kenraali A. V. Tutškovin - kartta-albumi vuosina 1788–1790 sotatoiminnasta 2007, 49.

Taulukko Utin linnoituksen kartoista

Vuosi	Otsikko	Nimi	Selite	Viite	Alkuperäinen
1792	Utin linnoituksen asemakaava ja leikkauksia.	-	Karttaan on merkitty linnoitus ja sen rakennukset, sekä redutti, patterit ja yhdyskaivanto. Lisäksi kartassa on vallien ja ruutikellarin poikkileikkaukset.	Käännös Varvara Protassova.	RGAVMF. F. 3L. op. 26. D. 1716 s.7. (Kyhika)
-	Utin linnake erillisine pattereineen.	Kenraali, kreivi Aleksandr Suvorov-Rymnikskij Ylimajoitusmestari, evers-tiluutnantti ja ritari Fadei Steinheil	Karttaan on kuvattu linnoituksen ja patterien pohjakaavat, sekä yhdyskaivannot ja yleiset tiet. Lisäksi karttaan on merkitty vallien ja upseerirakennuksen poikkileikkaus.	Käännös Varvara Protassova.	RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 981. L. 4. (Kyhika)
-	-		Karttaan on kuvattu Järvi Taipaleen ja Utin linnoitusten pohjakaavat sekä vallien poikkileikkaukset.		RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 981. L. 8. (Kyhika)
1795	Kartta Liikkalan linnakkeen sijainnista. Kartta Utin linnoituksen sijainnista.		Karttaan on merkitty Utin ja Liikkalan linnoitukset ympäristöineen. Kartassa on tietoja tykistöstä ja miehityksestä.	Käännös Varvara Protassova.	RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 945. L. 1. L. 4. (Kyhika)
-	Kartta Liikkalan linnakkeen sijainnista. Kartta Utin linnoituksen sijainnista.	Kenraali, kreivi Aleksandr Suvorov-Rymnikskij. Ylimajoitusmestari, evers-tiluutnantti ja ritari Fadei Steinheil.	Karttaan on merkitty Liikkalan ja Utin linnoitukset, sekä niiden ympäristöt. Mittakaava on venäläinen syli.	Käännös Varvara Protassova.	RGAVMF. F. 3L. op. 26. D. 1716. s.6. (Kyhika)
1795	Project d'une nouvelle forteresse sur le plateau d'outti -Plan d'un front agrandi.	J.P. van Suchtelen	Karttaan on merkitty linnoitus ja sen laajennussuunnitelma. Kartta on ranskankielinen.		RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 975. L.7 (Kyhika)
1795	Project d'une nouvelle forteresse sur le plateau d'outti -Plan d'un front agrandi.	J.P. van Suchtelen	Karttaan on merkitty laajennussuunnitelma ja vallien rakenteiden poikkileikkauspiirroksia. Kartta on ranskankielinen.		RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 975. L.8. (Kyhika)
1798			Karttaan on merkitty linnoituksen ympäristö ja linnoituksen pohjakaava rakennuksineen. Lisäksi kartassa on vallien leikkauspiirroksia.		RGAVMF. F. 3L. op. 23. D. 976. L. 85. (Kyhika)
1794	Utin rajalinnoituksen asemapiirros ja suunnitelman aseointi.	-	Karttaan on merkitty linnoituksen ympäristö ja linnoituksen pohjakaava rakennuksineen, sekä nuolilinnakkeet. Lisäksi kartassa on linnoituslaitteiden ja rakennusten poikkileikkauksia.	Käännös Alina Perttu	Utti RGVA 349:40:3674.

-	Utin rajalinnoituksen asemapiirros.	Insinööri, everstiluutnantti Lavrov	Karttaan on merkitty linnoituksen pohjakaava rakennuksineen, sekä reduitti, patterit ja yhdyskaivannot. Lisäksi kartassa on linnoituksen ympäristö yleisine teineen. Kartan mittakaava on venäläinen syli.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3675.
-	Utin rajalinnoituksen leikkauksia.	Insinööri, everstiluutnantti Sergei Lavrov	Karttaan on merkitty linnoituslaitteiden poikkileikkauksia. Kartan mittakaava on jalka.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3676.
-	Asemapiirros Utin rajalinnoituksesta Suomessa.		Karttaan on merkitty linnoituksen pohjakaava rakennuksineen, sekä reduitti, patterit ja yhdyskaivannot. Lisäksi kartassa on linnoituksen ympäristö yleisine teineen. Karttaan on kuvattu linnoituslaitteiden poikkileikkauksia. Kartan mittakaava on venäläinen syli.	Käännös Alina Perttu	Utti RGVIA 349:40:3677.
-			Karttaan on merkitty linnoitus ympäristöineen ja linnoituksen pohjakaava rakennuksineen, sekä nuolilinnakkeet. Kartan mittakaava on venäläinen syli.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3678.
-	Utin rajalinnoituksen asemakaava.	Insinööri, everstiluutnantti Sergei Lavrov	Karttaan on piirretty linnoituksen laajennussuunnitelma. Kartan mittakaava on venäläinen syli.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3679.
-	Utin rajalinnoituksen tilalle suunnitellun uuden linnoituksen leikkauksia.		Karttaan on kuvattu linnoituslaitteiden ja kaivon poikkileikkauksia. Kartan mittakaava on jalka.	Käännös Alina Perttu	Utti RGVIA 349:40:3680. Liittyy karttaan Utti RGVIA 349:40:3679.
1799	Utin maalinnoituksessa sijaitsevien upseerisiivillä varustettujen sotilaskasarmien ja kivirakenteisen ruutikellarin suurennetut pohjat, leikkaukset ja julkisivut.	Insinööri, aliluutnantti Dmitriev	Linnoituksen rakennuspiirustuksissa on julkisivu-, pohjakaava- ja poikkileikkaukset. Piirustusten mittakaavana on jalka.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3681.
1801	Utin maalinnoituksen asemakaava sekä siinä sijaitsevat kruunun siviilirakennukset. Esitetty, mitä linnoitustöitä on urakoimalla vuonna 1800 tehty.	Insinööri, aliluutnantti Dmitriev II	Kasarmien ja ruutikellarin rakennuspiirustuksiin on merkitty maanpoistot ja vanhojen rakennusten purku tussivärillä, kirvesmiehen työt puuvärillä, kivimuuraukset karmiinivärillä, holvimuuraus kellarissa punaisella ja sinisellä, savitötöt sinisellä värillä ja turvepeitteet vihreällä värillä. Piirustusten mittakaavana on jalka.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3682.

1803	Uttiin rakennettavien puurakennusten piirustukset: 2. jääkäirykmentin hevostalli, kuljetuskaluston vaja, kuljetusmiesten kasarmi.	Insinööri, aliluutnantti Dmitriev II	Rakennuspiirustuksissa on julkisivu-, pohjakaava- ja poikkileikkauskuvat. Piirustusten mittakaavana on jalka.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3683.
1803	Utin maalinnoituksessa sijaitsevien siviilirakennusten pohjapiirrokset, leikkaukset ja julkisivut. Merkitty tehdyt työt.	Piirtänyt 1. luokan konduktööri Zib_ov	Rakennuspiirustuksissa on julkisivu-, pohjakaava- ja poikkileikkauskuvat. Piirustusten mittakaavana on jalka.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3684.
1803			Karttaan on merkitty linnoituksen pohjakaava rakennuksineen. Kartan mittakaava on venäläinen syli.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3686.
1805	Utin maalinnoituksen asemakaava, jossa on esitetty linnoituksessa sijaitsevat kruunun siviilirakennukset.	Insinööri, luutnantti Dmitriev II. Piirtänyt 1. luokan konduktööri Zib_ov	Karttaan on merkitty linnoituksen pohjakaava rakennuksineen. Kartan mittakaava on venäläinen syli.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3685.
1809	Utin maalinnoituksen asemakaava. Esitetty edellisenä vuonna 1808 erityisolosuhteiden johdosta suoritetut siviili- ja linnoitus-työt.	Insinööri, luutnantti Bliznin	Karttaan on merkitty linnoituksen pohjakaava rakennuksineen, sekä redutti, patterit ja yhdyskaivanto. Lisäksi kartassa on ruutikellarin pohjakaava ja poikkileikkaus, sekä linnoituslaitteiden poikkileikkauksia. Kartan mittakaava on venäläinen syli.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3687.
-	Utin linnoituksen sekä tämän lähiympäristön asemakaava	Kenraalimajuri Steinheil	Yleiskarttaan on merkitty Utin linnoituksen ympäristö ja tiet.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3688.
-	Utin linnoituksen suunnitelma		Utin linnoituksen laajennussuunnitelma. Kartta on revennyt mittakaavan kohdalta.	Käännös Varvara Protassova.	Utti RGVIA 349:40:3689.

Taulukko Utin alueen sotilaskartoista

Vuosi	Otsikko	Nimi	Selite	Alkuperäinen	Huom.
1789	Charta öfver Slaget vid Udis Malm den 28 Jun: 1789.			Kra 0425:17:188.	
1789	Plan af Actionen den 28 Juni 1789. På Uddis Malm vunnen af Hans Kongl. Maijt öfver en corps Ryska Troupper.			Kra 0425:17:190.	(Katso myös KA 2d 18/16).
1789	Plan af Actionen på Uddis Malm den 28 Junij 1789 vunnen af Hans Kongl Maijt öfver En corps Ryska Troupper.			Kra 0425:17:192.	
1789	Charta öfver Slaget wid Uddis-Malm den 28 Junij 1789 under Konungens Egit Höga anförande.			Kra 0425:17:191.	
1789	Plan af Actionen den 28 Junii 1789 På Uddis Malm Vunnen af Hans Kongl: Maj:sts öfver en Corps Ryska Trouper.			Kra 0425:17:194.	
1789	Charta öfver Slaget vid Uddis Malm den 28 Junii 1789 under Konungens eget Höga anförande.	G.A. Westcé (kopio)		Kra 0425:17:195.	
1789	Carta öfver affairen vid Uttismalm d. 28 Juni 1789.			Kra 0425:17:196.	
1789	Plan af Actionen den 28 Junij 1789 På Uddis Malm, Vunnen af Hans Kongl. Maijt öfver en Corps Ryska Troupper.	C.N. af Klercker		Kra 0425:17:197.	
1789	Ruotsalaisten joukkojen hyökkäyssuunnitelma venäläisiä joukkoja vastaan Utin kylässä 17. kesäkuuta 1789.			Kenraali A.V.Tutškovin - kartta-albumi sotatoiminnasta vuosina 1788-1790, kartta 10.	

4.2. Restaurointi ja linnoituksen maisemanhoito

Puolustusvoimat oli korjannut Utin linnoituksen muurien sortumia ainakin 1960-luvulla. Tapani Ahvenisto mainitsee, että linnoituksen pohjois-, itä-, etelä- ja länsisivuilla oli korjattu päävallin tukimuuria.²⁸ Valkealan kunta ja Kymenlaakson Maakuntaliitto olivat esittäneet Museovirastolle jo 1960- ja 1970-lukujen taitteessa Utin linnoituksen korjaamista.²⁹ Kiireellisempien työkohteiden vuoksi korjaustyöt käynnistyivät vasta vuoden 1983 lopulla. Töiden ohjeistamisesta ja valvonnasta vastasi Museovirasto ja ”urakoitsijana” oli Valkealan kunta. Ennen töiden aloittamista oli Lasse Laaksonen kartoittanut muurien ja vallien vauriokohdat, sekä laatinut niiden korjaussuunnitelman sekä ohjeet restaurointiperiaatteista ja –menetelmistä. Korjattavat muurit purettiin ja ladottiin uudelleen. Korjaukset tehtiin lähinnä ns. syvätyttöinä, joissa laasti pumpattiin muurin sisään. 1980-luvulla tehdyissä korjauksissa käytettiin Parmu -muurauslaastia. Kivipulan vuoksi käytettiin korjauksissa läheiseltä hiekkakuopalta haettuja luonnonkiviä. Ohjeeksi Lasse Laaksonen oli antanut, että kiilakivinä tuli käyttää luonnonpintaisia kiviä. Vuosina 1983–1984 korjattiin linnoituksen itäosan eskarppimuurit.³⁰ Linnoituksen korjaustyöt käynnistyivät uudelleen vuonna 1992 työllisyysvaroin. Töiden suunnittelusta ja valvonnasta vastasi Heimo Pajunen Museoviraston hoitoyksiköstä. Päävallin eskarppimuurien restaurointityöt valmistuivat syksyllä 1996.³¹ Puolustusvoimat on käyttänyt Utin linnoituksen piha-aluetta juhkakenttänä 1930-luvulla ja huolehtinut sen puhtaanapidosta. Puolustusvoimat on hoitanut aluetta vielä 1960-luvullakin raivaamalla vesakkoa ja muuta kasvillisuutta. Linnoitus on ollut Museoviraston hoitokohteena vuodesta 1990 lähtien.³²

Taulukko. Utin linnoituksen alueella tehdyt restaurointityöt.³³

Vuosi	Työn toteuttaja	Henkilömäärä	Tehdyt työt	Rahoittaja	Kustannukset
1960-luku	Puolustusvoimat	?	Päävallin tukimuurin korjaus linnoituksen pohjois-, itä-, etelä- ja länsisivuilla.	?	?
1983	Valkealan kunta	4 työntekijää ja työnjohtaja / 2 kk	Itäisen kurtiinimuurin pohjoisosan ja pohjoisen puolibastionin kyljen eskarppimuurien korjaus, sekä itäisen sisäänkäynnin pieliin korjaus.	Työllistämisraha	?
1984	Valkealan kunta	4 työntekijää ja työnjohtaja / 6 kk	Itäinen kurtiinimuri eteläosan, pohjoisen puolibastionin siipien ja kärjen, sekä itäisen puolibastionin eskarppimuurien korjaus	Työllistämisraha	350 000 mk

²⁸ Ahvenisto 1966a-b.

²⁹ Sinisalo 1969; Sinisalo ja Laaksonen 1974.

³⁰ Laaksonen 1983a-e, 1984a-b; Rakennushistorian osaston vuosikertomukset 1983–1992.

³¹ Pajunen 1993.

³² Kuosmanen, Laaksonen jne. 1974; Härö ja Tohka 1966; Muinaistieteellisen toimikunnan vuosikertomus vuodelta 1967; Pajunen 1993; Heimo Pajunen tiedonanto 9.9.2008.

³³ Taulukkoon on koottu tietoja restaurointitöistä rakennushistorian osaston vuosikertomuksista vuosilta 1988–1992, tutkija Lasse Laaksonen virkamatkakertomuksista vuosilta 1983–1984 ja Heimo Pajunen raportista: ”Utin linnoituksen hoitotyöt 1990–1992” sekä Heimo Pajunen tiedonannosta 9.9.2008.

Vuosi	Työn toteuttaja	Henkilömäärä	Tehdyt työt	Rahoittaja	Kustannukset
1992	Museoviraston hoitoyksikkö	5 työntekijää ja työnjohtaja/ 6 kk	Eteläisen puolibastionin ja läntisen kurtiinimuurin eskarppimuurin korjaus.	Työllistämisasi	
1993–1996	Museoviraston hoitoyksikkö	5-6 kk/vuosi	Päävallin eskarppimuurien korjaus.	?	?

5. Inventointimenetelmät

Syksyllä 2007 oli dokumentointiyksikkö tutustunut kohteisiin maastossa ja arvioinut mittauksissa tarvittavan kenttätyöajan.³⁴ Tämän jälkeen otettiin selvää Museoviraston arkistossa olevista vanhoista mittapiirustuksista ja kartta-aineistoista, sekä käytettävissä olevista Valkealan kunnan, Destian (entisen Tieliikelaitoksen) ja Maanmittauslaitoksen kartta-aineistoista. Ennen kartoitusta ja inventointia perehdyttiin alueesta tehtyihin historiallisiin karttoihin 1700-luvun lopulta 1800-luvun alkuun asti, sekä aikaisempiin inventointeihin ja tutkimuksiin.

Kenttäkartoituksen teki kaksi mittausryhmää. Mittauksiin käytettiin takymetriä. Mittausmenetelmät sekä mittauksissa käytetty koordinaatti- ja korkeusjärjestelmä on esitetty Ilari Kurrin laatimassa liitteessä (Liite 4). Maastossa mitattiin kaikki havaitut linnoituksen osat ja rakenteet. Näistä tehtiin kirjalliset kuvaukset sekä arvioitiin rakenteiden kunto. Vartiorakennuksen kohdalle kaivettiin yksi koekuoppa (KK1), jonka avulla haluttiin selvittää, onko eteläkulman todennäköisellä paikalla säilynyt perustuskiviä maan alla, sekä tarkastaa mahdollisten kulttuurikerrosten paksuus. Linnoituksen puurakenteisen ruutikellarin pohjaa puhdistettiin pieneltä alueelta kasvien jäännöksistä ja lehdistä. Tällä haluttiin varmistaa, että muutamat lehtien alta pilkottavat kivet varmasti olivat osa ruutikellarin lattiaa. Marraskuun puolivälissä kaivettiin ja dokumentoitiin opastustaulun perustuskuoppa (KK2), joka sijaitsi noin 6,5 metriä linnoituksen sisäänkäynnin lounaispuolella. Kuopan kulttuurikerros (Y4) seulottiin seulalla, jonka silmäkoko oli 10 x 10 cm. Kuopan itäpää kaivettiin 60 cm:n syvyyteen asti perusmaan määrittämiseksi. Hoitoyksikön Heimo Pajunen ja Pekka Jäkälä kaivoivat perustuskuopan myöhemmin kokonaisuudessaan 80 cm:n syvyyteen asti. Koekuopan turpeet nostettiin läntisen puolibastionin oikean siiven maavalliin, johon oli kaivettu aukko. Kaivumaat levitettiin tasaisesti koekuopan kaakkoispuolelle kasarmin pihalle.

Esinelöydöt on luetteloitu Kansallismuseon kokoelmiin (KM2008053:1-7). Kasvillisuus vaikeutti maaston yksityiskohtien, kuten esimerkiksi ampumatasojen ja –sektorien sekä rakennusten perustusten havainnointia ja mittauksia. Maastossa mittausdokumentoinnista vastasi Ilari Kurri ja inventoinnista Päivi Hakanpää. Linnoituksen rakenteista otettiin musta-valkokuvia (RHO 125862:1–28.) ja digitaalikuvia (RHO 125863:1–42). Lisäksi Museoviraston valokuvaaja Soile Tirilä kuvasi linnoitusta.

³⁴ Peltonen & Kurri 2007.

Kuva. Neuvonpito linnoituksen kasarmilla ennen mittausten aloittamista. Ilari Kurri on mittaamassa linnoituksen kaivon paikkaa. Pekka Sihvonen RHOA 125863:35 ja Päivi Hakanpää RHOA 125863:4.

6. Kartoitus- ja inventointihavainnot

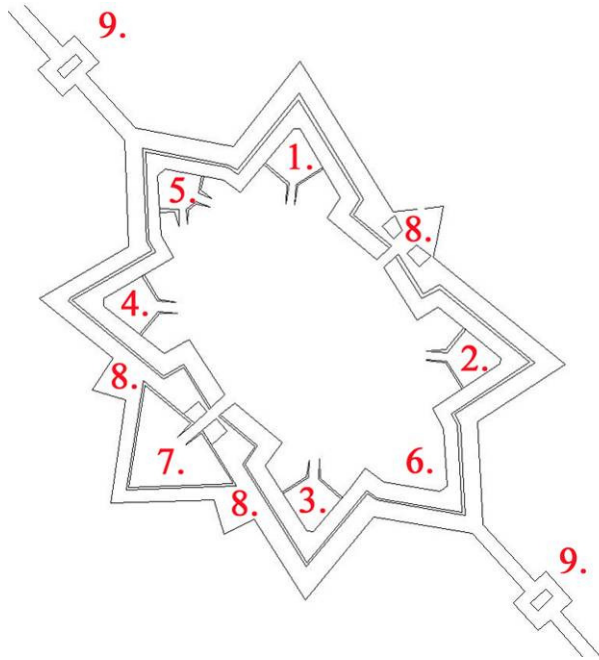
6.1. Linnoitus

Linnoitus sijaitsee Salpausselän harjulla, joka rajautuu pohjoisessa Haukkajärveen ja etelässä Haukkasuohon. Liikenteen valvomiseksi rakennettu, tähden muotoinen linnoitus katkaisee sora-harjun, jonka päällä kulkee Hämeenlinnan ja Lappeenrannan välinen vanha tie. Osittain harjuun kaivettu linnoitus muodostuu neljästä puolibastionista, joita yhdistää linnoituksen länsi- ja itäisivuilla taitteiset kurtiinimuurit. Linnoituksen kaakkois- ja luoteisosassa on puolibastionien välissä tenaljivarustukset. Tapani Ahvenisto on käyttänyt linnoituksen tenaljivarustuksista nimitystä kaponieeri, koska nimitys vastaa hänen mielestään paremmin varustusten funktiota.³⁵ Vahvin puolustusosuus on linnoituksen länsisivulla, jolla on raveliin lisäksi kaksi pientä kulmalinnoitusta. Kolmas kulmalinnoitus on suojannut linnoituksen itäosan sisäänkäyntiä. Ainoastaan päävalliin kaltevat tukimuurit on rakennettu kivistä. Kaakko-luodesuuntaisen linnoituksen pituus on 218 metriä ja leveys 172 metriä. Linnoituksen päävalliä kiertää vallihauta ja vastavalli, sekä ulkovallin muotoja myötäillen sudenkuopparivistö. Raveliin ja sisäänkäynnin eteen on vallihautaan rakennettu kaksi poikkivallia, jotka sulkevat suoran näkymän vallihaudan molempiin suuntiin. Linnoituksen luoteispuolella on harjuun kaivettu noin 188 metriä pitkä yhdyskaivanto, jonka koillispäässä on suorakaiteen muotoinen traverssi. Kaivannon luoteispäässä on patteri. Linnoituksen kaakkoispuolella on toinen, noin 350 metriä pitkä yhdyskaivanto, jossa on ollut kaksi traverssia ja patteri. Yhdyskaivanto on päättynyt Haukkasuon reunalla reduttiin. Suon reunalla olleesta redutista ja toisesta traverssista ei ole säilynyt mitään, ja yhdyskaivannostakin on osa tuhoutunut.

---

³⁵ Ahvenisto 1966a.

Kaavio linnoituslaitteista

1. Pohjoinen puolibastioni
2. Itäinen puolibastioni
3. Eteläinen puolibastioni
4. Läntinen puolibastioni
5. Luoteinen tenaljivarustus
6. Kaakkoinen tenaljivarustus
7. Raveliini
8. Kulmalinnake
9. Traverssi

Pohjoinen puolibastioni

Puolibastionin kärki on suunnattu pohjoiseen, kohti tietä. Oikean siiven pituus on 44,4 metriä ja kyljen pituus 8,7 metriä. Vasemman siiven pituus on 40,6 metriä. Siipien eskarppimuurin korkeus on 1,9–2,2 metriä ja kyljen korkeus 2,0–2,2 metriä. Eskarppimuri on tehty lohkoituista kivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko on noin 15x20 – 70x90 cm. Oikeassa siivessä on kaksi ja vasemmassa siivessä on kolme ampumalovea, jotka on kaivettu maavalliin. Ne näkyvät maastossa noin 0,6–5,0 metrin levyisinä, ja alle 50 cm syvinä painanteina. Oikean siiven ampumalovea on syvennetty ilmeisesti II maailmansodan aikana. Kärjen ampumalovi avautuu ulospäin siten, että aukon leveys ampumaloven sisäreunassa on 0,6 metriä ja ulkoreunassa 4,6 metriä. Rintamuurin korkeus on 40–70 cm. Se on tehty ilmeisesti kokonaan maasta, sillä maastossa ei enää näkynyt muurin kiviä. Myöskään vanhoihin venäläisiin karttoihin ei ole merkitty rintamuriin kivistä tehtyä tukimuuria. Rintamuurin päällä on vajaan metrin korkuinen maavalli.

Kunto:

Oikean kyljen ja kulman eskarppimuuria on korjattu betonilla. Muualla ei betonia näy muurin saumoissa, mutta sitä on ilmeisesti käytetty muurin sisällä. Korjauksissa kiilakivet on asetettu siikin sokin, eivätkä ne enää kiilaa varsinaisia muurikiviä. Kiilamaisten kivien asemesta on käytetty jopa pyöreitä luonnonkiviä. Kivien väleissä ei näy enää vanhaa laastia. Puolibastionin keskellä on ollut kulkuluiska ylös. Se on tuhoutunut II maailmansodan aikana rakennetun konekiväärin tuliaseaman takia. Vallin päällä ja puolibastionin ylätasanteella on uusia kaivantoja. Eskarppimuurin kivet ovat osittain sammalen ja jäkälän peitossa. Kivien väleissä kasvaa nokkosia ja saniaisia. Puolibastionin päällä kasvaa koivuja, pajuja ja pieniä pihlajia. Aluskasvillisuus on lähinnä heinää, mustikkaa ja mansikkaa.

Kuva. Pohjoisen puolibastionin oikea kylki ja siipi. Päivi Hakanpää RHOA 125863:8.

Itäinen puolibastioni

Puolibastionin kärki on suunnattu itään. Oikean siiven pituus on 40,1 metriä. Vasemman siiven pituus 45,0 metriä ja kyljen pituus 8,7 metriä. Siipien eskarppimuurin korkeus on 1,2–2,5 metriä ja kyljen korkeus 2,1–2,5 metriä. Eskarppimuurin on tehty lohkotuista kivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko on noin 20x25 – 70x90 cm. Vasemman kyljen yläosa ja osa oikean sivun yläosaa on muurattu laakakivistä, joilla on tasattu eskarppimuurin yläreunaa. Vasemmassa kyljessä on yksi ampumalovi. Oikeassa siivessä on kaksi ja vasemmassa siivessä on kolme ampumalovea. Maavalliin kaivetut lovet näkyvät maastossa noin 0,6–3,2 metrin levyisinä, ja alle 50 cm syvinä painanteina. Vasemman siiven toista ampumalovea on syvennetty, ja toiseen oikean siiven ampu-masektoriin on kaivettu kuoppa. Rintamuurin korkeus on 40–70 cm. Se on tehty ilmeisesti kokonaan maasta, sillä maastossa ei enää näkynyt muurin kiviä. Rintamuurin päällä on vajaan metrin korkuinen maavalli. Puolibastionin keskellä on kulkuluiska ylös. Maaluiskan pituus on noin 6 metriä ja leveys noin 2,6 metriä.

Kunto:

Kivien väleissä ei näy enää vanhaa laastia. Uutta laastia näkyy ainoastaan muurista pudonneiden kivien kohdalla. Betonia on ilmeisesti käytetty muurin sisällä. Korjauksissa kiilakivet on asetettu

sikin sokin, eivätkä ne enää kiilaa varsinaisia muurikiviä. Maavalliin on kaivettu useita kuoppia. Vuoden 1984 korjaustöiden yhteydessä oli purettu pois vallin päällä olleet kaksi poteroa, joiden reunat oli kivetty.³⁶ Eskarppimuurin kivet ovat osittain sammalen ja jäkälän peitossa. Kivien välissä kasvaa heinää, nokkosia ja saniaisia. Puolibastionin päällä kasvaa mänty ja pajuja. Aluskasvillisuus on lähinnä heinää.

Kuva. Itäosan puolibastioni. Päivi Hakanpää RHOA 125863:21.

Eteläinen puolibastioni

Puolibastionin kärki on suunnattu etelää kohti. Oikean siiven pituus on 44,5 metriä ja kyljen pituus 9,7 metriä. Vasemman siiven pituus on 40,4 metriä. Siipien eskarppimuurin korkeus on 1,9–2,2 metriä ja kyljen korkeus 1,8–2,1 metriä. Eskarppimuri on tehty lohkotuista kivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko on noin 20x20 – 60x75 cm. Oikeassa kyljessä ja kärjessä on kummassakin yksi ampumalovi. Oikeassa ja vasemmassa siivessä on kummassakin kolme ampumalovea. Maavalliin kaivetut lovet näkyvät maastossa noin 0,4–2,3 metrin levyisinä, ja alle 40 cm syvinä painanteina. Kärjen ampumalovi avautuu ulospäin siten, että aukon leveys ampumaloven sisäreunassa on 0,5 metriä ja ulkoreunassa 3,8 metriä. Rintamuurin korkeus on noin 50 cm. Se on tehty ilmeisesti kokonaan maasta, sillä maastossa ei enää näkynyt muurin kiviä. Myöskään vanhoihin

---

³⁶ Laaksonen 1984b.

venäläisiin karttoihin ei ole merkitty rintamuurin kivistä tehtyä tukimuuria. Rintamuurin päällä on vajaan metrin korkuinen maavalli. Puolibastionin keskellä on kulkuluiska ylös. Sen pituus ja leveys on noin kolme metriä.

Kunto:

Kivien väleissä ei näy enää vanhaa laastia tai uutta betonia. Kiilakivistä päätellen eskarppimuurit on korjattu, sillä kiilakivet on asetettu sikin sokin, eivätkä ne enää kiilaa varsinaisia muurikiviä. Oikean kyljen edestä on kaivettu maata pois. Oikean siiven yhtä ampumalovea ja kyljen ampumalovea on syvennetty eskarppimuurin puolelta. Vallin päälle on kaivettu kuoppia. Eskarppimuurin kivet ovat osittain sammalen peitossa. Kivien väleissä kasvaa vähän heinää, nokkosia ja saniaisia. Puolibastionin päällä kasvaa kataja, ruusupensaita ja pajuja. Aluskasvillisuus on lähinnä heinää.

Kuva. Eteläisen puolibastionin vasen siipi. Puolibastionin piha on säilynyt parhaiten uudemmilta kaivannoilta ja kuopilta. Päivi Hakanpää RHOA 125863:11 ja :22.

Läntinen puolibastioni

Puolibastionin kärki on suunnattu länteen. Oikean siiven pituus on 41,1 metriä. Vasemman siiven pituus on 43,8 metriä ja kyljen pituus 8,6 metriä. Siipien eskarppimuurin korkeus on 1,8–2,1 metriä ja kyljen korkeus 1,7–2,0 metriä. Eskarppimuuuri on tehty lohkoituista kivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko on noin 15x20 – 70x90 cm. Puolibastionin keskellä on kulkuluiska ylös. Maaluiskan pituus on noin 6,6 metriä ja leveys noin 2,3 metriä. Oikeassa kyljessä on yksi ampumalovi. Oikeassa ja vasemmassa siivessä on kummassakin kolme ampumalovea. Kärjen ampumalovea ja sen viereisiä ampumalovia on myöhemmin muutettu. Maavalliin kaivetut, koskemattomina säilyneet lovet näkyvät maastossa noin 0,5–1,5 metrin levyisinä, ja alle 50 cm syvinä painanteina. Säilyneen rintasuojan korkeus on noin 50 cm. Se on tehty ilmeisesti kokonaan maasta, sillä maastossa ei enää näkynyt muurin kiviä. Myöskään vanhoihin venäläisiin karttoihin ei ole merkitty rintasuojan kivistä tehtyä tukimuuria. Rintamuurin päällä on vajaan metrin korkuinen maavalli.

Kunto:

Kivien väleissä ei näy enää vanhaa laastia tai uutta betonia. Kiilakivistä päätellen eskarppimuurit on korjattu, sillä kiilakivet on asetettu sikin sokin, eivätkä ne enää kiilaa varsinaisia muurikiviä. Osa kiilakivistä on myös pudonnut pois. Kärjen ampumalovea on suurennettu ja sen taakse on kaivettu kuoppia ja kaivanto. Vasemman siiven kärjen viereistä ampumalovea on syvennetty, ja

se yhtyy kaivantoon. Vasemman siiven kolmatta ampumalovea on suurennettu siten, että sen muoto on lähes hävinnyt. Puolibastionin päälle on kaivettu noin 1,5 metriä syvä kuoppa. Puolibastionin maavallien muodot ja rakenteet sekä sen ylätasanne on tuhoutunut II maailmansodan aikana rakennetun konekiväärin tuliaseman takia. Eskarppimuurin kivet ovat osittain sammalen ja jäkälän peitossa. Kivien väleissä kasvaa vähän nokkosia ja saniaisia. Aluskasvillisuus on lähinnä heinää.

Kuva. Läntinen puolibastioni. Päivi Hakanpää RHOA 125863:10.

Luoteinen tenaljivarustus

Varustus muodostuu kahdesta pitkästä, kärjeksi yhdistyvistä vallista, sekä kahdesta lyhyestä vallista. Varustuksen kärki on suunnattu luoteeseen, kohti yhdyskaivantoa ja tietä. Oikean siiven pituus on 37,4 metriä ja vasemman siiven pituus on 37,8 metriä. Siipeen yhdistyvän oikean kyljen pituus on 4,8 metriä ja vasemman kyljen pituus 4,3 metriä. Eskarppimuurin korkeus on 1,7–2,1 metriä. Eskarppimuuuri on tehty lohkoituista kivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko on noin 15x20 – 60x80 cm. Tenaljivarustuksen edessä, kasarmin pihalla, on ollut puurakenteinen ruutikellari. Vanhoihin venäläisiin karttoihin on merkitty tenaljivarustuksen molemmille reunoille kulkuluiskat. Ne eivät enää näy, vaan maasto nousee leveänä luiskana ylös. Molemmissa siivissä on kaksi ampumalovea, ja kummassakin kyljessä on yksi ampumalovi. Kärjen ampumalovea on muokattu uudelleen. Maavalliin kaivetut, koskemattomina säilyneet lovet näkyvät maastossa noin 0,7–1,6

metrin levyisinä, ja noin puoli metriä syvinä painanteina. Säilyneen rintasuojan korkeus on noin 50 cm. Se on tehty ilmeisesti kokonaan maasta, sillä maastossa ei enää näkynyt muurin kiviä. Myöskään vanhoihin venäläisiin karttoihin ei ole merkitty rintasuojan kivistä tehtyä tukimuuria. Rintasuojan päällä on vajaan metrin korkuinen maavalli. Vanhoihin venäläisiin karttoihin on merkitty puolibastionin ja tenaljivarustuksen kulmaan tukimuuri tai maavalli. Sitä ei kuitenkaan enää näy maastossa.³⁷

Kunto:

Eskarppimuurin kivien väleissä ei näy enää vanhaa laastia tai uutta betonia. Kiilakivistä päätellen eskarppimuurit on korjattu, sillä kiilakivet on asetettu sikin sokin, eivätkä ne enää kiilaa varsinaisia muurikiviä. Kärjen ampumalovea on muutettu, ja sen eteen on kaivettu kuoppia, sekä 3,5 metriä pitkä kaivanto. Maat on nostettu valleiksi kuoppien reunoille. Tenaljivarustuksessakin lienee ollut II maailmansodan aikana konekiväärin tuliasema. Sen rakentaminen on tuhonnut maavallia ja ehkä myös kulkuluiskat. Eskarppimuurin kivet ovat osittain sammalen ja jäkälän peitossa. Kivien väleissä kasvaa vähän nokkosia, saniaisia ja muutama pajunvesa. Tenaljivarustuksen päällä kasvaa mäntyjä ja pajuja. Aluskasvillisuus on lähinnä heinää.

Kuva. Luoteinen tenaljivarustus. Päivi Hakanpää RHOA 125863:9.

³⁷ Kartta vuodelta 1792, RGAVMF F.3L.op.26 D.1716 s.7; Päiväämätön kartta, RGVIA 349:40:3677.

Kaakkoinen tenaljivarustus

Varustus muodostuu kahdesta pitkästä kärjeksi yhdistyvistä vallista, sekä kahdesta lyhyestä valista. Varustuksen kärki on suunnattu luoteeseen, kohti yhdyskaivantoa ja tietä. Oikean siiven pituus on 37,4 metriä ja vasemman siiven pituus on ja 37,8 metriä. Siipeen yhdistyvän oikean kyljen pituus on 4,9 metriä ja vasemman kyljen pituus 4,3 metriä. Eskarppimuurin korkeus on 1,7–2,1 metriä. Eskarppimuuuri on tehty lohkoituista kivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko on noin 20x25 – 60x80 cm. Tenaljivarustuksen edessä, kasarmin pihalla, on ollut kivrakenteinen ruutikellari. Vanhojen venäläisten karttojen mukaan on kulkuluiskat merkitty tenaljivarustuksen molemmille reunoille. Kulkuluiskat eivät enää näy, vaan maasto nousee leveänä luiskana ylös. Luiskan oikeaan reunaan on kaivettu noin 14 metriä pitkä kaivanto, joka ulottuu lähes rintamuruiniin asti. Molemmissa siivissä on kaksi ampumalovea, ja kummassakin kyljessä on yksi ampumalovi. Kärjen ampumalovea on levennetty. Maavalliin kaivetut, koskemattomina säilyneet lovet näkyvät maastossa noin 0,5–2,1 metrin levyisinä, ja noin puoli metriä syvinä painanteina. Vasemman kyljen ampumasektorin edessä on epämääräisen muotoinen, matala terassi, joka on ollut mahdollisesti ampumatasanne. Säilyneen rintamuurin korkeus on noin puoli metriä. Se on tehty ilmeisesti kokonaan maasta, sillä maastossa ei enää näkynyt muurin kiviä. Myöskään vanhoihin venäläisiin karttoihin ei ole merkitty rintamuruiniin kivistä tehtyä tukimuuria. Rintamuurin päällä on vajaan metrin korkuinen maavalli. Vanhoihin venäläisiin karttoihin on merkitty puolibastionin ja tenaljivarustuksen kulmaan tukimuuuri tai maavalli. Sitä ei kuitenkaan enää näy maastossa.³⁸

Kunto:

Eskarppimuurin kivien väleissä ei näy enää vanhaa laastia tai uutta betonia. Kiilakivistä päätellen eskarppimuurit on korjattu, sillä kiilakivet on asetettu sikin sokin, eivätkä ne enää kiilaa varsinaisia muurikiviä. Kärjen ampumasektoria on muutettu, ja sen eteen on kaivettu kuoppia. Maat on nostettu valleiksi kuoppien reunoille. Vasemman siiven kärjen puoleista ampumalovea on levennetty. Kärjen kohdalla on maavallia tasattu. Tenaljivarustuksessaakin lienee ollut II maailmansodan aikana konekiväärin tuliasema. Sen rakentaminen on tuhonnut maavallia ja ehkä myös kulkuluiskat. Eskarppimuurin kivet ovat osittain sammalen peitossa. Kivien väleissä kasvaa vähän nokkosia, saniaisia ja heinää. Tenaljivarustuksen päällä kasvaa katajia ja pieniä pajuja. Aluskasvillisuus on lähinnä heinää.

Kuva. Kaakkoinen tenaljivarustuksen vasemman siiven eskarppimuuria ja yksityiskohta muuriin tehdystä korjauksesta. Päivi Hakanpää RHOA 125863:19 ja :18.

³⁸ Kartta vuodelta 1792, RGAVMF F.3L.op.26 D.1716 s.7; Päiväämätön kartta, RGVA 349:40:3677.

Itäinen kurtiinimuuri

Itäisen kurtiinin eteen on rakennettu pieni kulmalinnake, jossa oli linnoituksen pääsisäänkäynti. Taitteisen kurtiinimuurin keskellä on kulkuaukko, jonka leveys on 3,3–3,5 metriä. Sen reunoilla on kivistä tehdyt tukimuurit. Sisäänkäynnin edustalla on ollut kiveys, josta on vielä näkyvissä muutamia mukulakiviä. Kurtiinimuurin pituus on noin 50 metriä. Eskarppimuurin korkeus on 1,8–2,3 metriä. Se on tehty lohkotuista kivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko on noin 20x20 – 60x80 cm. Kurtiini yhtyy etelässä ja pohjoisessa puolibastioneihin. Vanhojen venäläisten karttojen mukaan kurtiinimuurissa on ollut matala vallikäytävä ja ampumatasanne. Maastossa nämä rakenteet eivät enää näy, vaan muuri on yhtenäinen maavalli. Suunnitelmaan vuodelta 1794 on merkitty puusilta, jonka kautta on kuljettu vallihaudan yli kulmalinnakkeesta sisään linnoitukseen.³⁹

Kunto:

Sisäänkäynnin tukimuuria on korjattu betonilla. Eskarppimuurin kivien väleissä ei näy enää vanhaa laastia tai betonia. Kiilakivistä päätellen eskarppimuurit on korjattu, sillä kiilakivet on asetettu sokin sokin, eivätkä ne enää kiilaa varsinaisia muurikiviä. Eskarppimuurin kivet ovat osittain sammalen ja jäkälän peitossa. Kurtiinimuurin päällä kasvaa muutamia mäntyjä ja koivuja. Aluskasvillisuus on lähinnä heinää.

Kuva. Linnoituksen itäinen kurtiinimuuri. Päivi Hakanpää RHOA 125863:6.

³⁹ Päiväämätön kartta, RGVI 349:40:3677; Kartta vuodelta 1794, RGVI 349:40:3694.

Läntinen kurtiinimuri

Läntisen kurtiin suojaksi on rakennettu raveliini. Taitteisen kurtiinimuurin keskellä on 3,3–3,5 metriä leveä kulkuaukko. Sen reunoilla on kivistä tehdyt tukimuurit, joiden korkeus on 0,2–2,0 metriä. Kulkuaukon edustalla on ollut kiveys, josta on yhä näkyvissä muutamia mukulakiviä. Kurtiinimuurin pituus on noin 52 metriä. Eskarppimuurin korkeus on 1,7–1,9 metriä. Eskarppimuri on tehty lohkotuista kivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko on noin 15x20 – 80x80 cm. Kurtiini yhtyy etelässä ja pohjoisessa puolibastioneihin. Vanhojen venäläisten karttojen mukaan kurtiinimuurissa on ollut matala vallikäytävä ja ampumatasanne.⁴⁰ Restaurointitöiden yhteydessä vuonna 1983 oli läntisen kurtiin valliin poikki kaivettu koeoja, jossa vallikäytävä näkyi noin 1,2 metriä leveänä tasanteena.⁴¹

Kunto:

Kulkuaukon tukimuuria on korjattu betonilla. Muurista on pudonnut yksittäisiä kiviä. Eskarppimuurin kivien väleissä ei näy enää vanhaa laastia. Uutta laastia näkyy ainoastaan muurista pudonneiden kivien kohdalla. Betonia on käytetty ilmeisesti muurin sisällä. Kiilakivistä päätellen myös eskarppimuurit on korjattu, sillä kiilakivet on asetettu sokin sokin, eivätkä ne enää kiilaa varsinaisia muurikiviä. Eskarppimuurin kivet ovat osittain sammalen ja jäkälän peitossa. Kurtiinimuurin aluskasvillisuus on lähinnä heinää.

Kuva. Linnoituksen itäinen kurtiinimuri. Päivi Hakanpää RHOA 125863:14.

⁴⁰ Päivämätön kartta, RG VIA 349:40:3677.

⁴¹ Laaksonen 1983b.

Läntinen raveliini

Kolmion muotoinen raveliini on rakennettu linnoituksen länsisivulle. Raveliinin edessä on vallihauta, jonka vastavalliin on tehty pienet kulmalinnakkeet siten, että raveliini jää niiden keskelle. Raveliinin vasemman siiven pituus on 39,3 metriä ja oikean siiven pituus 42,4 metriä. Eskarppimuurin korkeus on kärjen kohdalla 1,9 metriä ja muualla sen korkeus on 1,8–2,3 metriä. Eskarppimuuri on tehty lohkotuista kivistä ja luonnonkivistä. Kivien koko on 20x20 – 90x100 cm. Raveliinin kummassakin siivessä on yhdet ampumalovet. Maavalliin kaivetut lovet näkyvät noin 0,4–3,7 metrin levyisinä ja alle 50 cm syvinä painanteina. Siipien tykkiaukkojen kohdalla on säilynyt kolmion muotoiset ampumatasanteet. Ne näkyvät maastossa alle 20 cm korkeana maaterasina. Rintasuojaa kiertää matala, noin metrin leveä ampumatasanne, joka puuttuu tykkilovien kohdalta. Rintasuojan korkeus on noin 0,7–1,2 metriä, ja sen päällä on noin metrin korkuinen maavalli. Takaa avoimen raveliinin keskellä on noin kahdeksan metriä pitkä ja kolme metriä leveä kulkuluiska, joka on kaivettu raveliinin sisään. Kulkuluiskan molemmille puolille on vallihautaan tehty suorakaiteen muotoiset traverssit, joiden pituus on noin viisi metriä ja leveys noin 4,5 metriä. Maatraverssien korkeus on hieman alle metrin.

Kunto:

Eskarppimuurin kivien väleissä ei näy enää vanhaa laastia tai uutta betonia. Kiilakivistä päätellen eskarppimuurit on korjattu, sillä kiilakivet on asetettu sikin sokin, eivätkä ne enää kiilaa varsinaisia muurikiviä. Kiilamaisten kivien asemesta on käytetty jopa pyöreitä luonnonkiviä. Eskarppimuurin kivet ovat sammalen peitossa. Kivien väleissä kasvaa nokkosia, saniaisia, maitohorsmaa ja heinää sekä pieniä pajuja. Raveliinin päällä kasvaa pihlaja. Aluskasvillisuus on lähinnä heinää.

Kuva. Raveliinin eteen vallihautaan on tehty traverssit. Päivi Hakanpää RHOA 125863:15.

Ulkovarustus

Linnoituksen päävallia kiertää vallihauta ja vastavalli. Maasta tehdyn vastavallin korkeus on noin 2,0–2,5 metriä. Vallin hyvin matala luiska sulautuu maastoon. Vallihaudan leveys on noin 3,3–5,5 metriä. Kurtiinimuurien kohdalla vallihauta on yli 10 metriä leveä. Venäläisten karttojen mukaan vallihaudan keskellä on ollut paalurivistö.⁴² Maastossa siitä ei enää havaittu jälkiä. Itäisen kurtiinin eteen on rakennettu pieni kulmalinnake, jossa on linnoituksen pääsisäänkäynti. Siinä on ollut noin 2,5 metriä korkea puuportti.⁴³ Kulmalinnakkeesta on säilynyt enää oikean siiven vallia noin 11 metrin pituudelta. Oikean siiven rintavarustuksen edessä on ampumatasanne. Kulmalinnakkeen ja sisäänkäynnin eteen on vallihautaan rakennettu kaksi poikkivallia, jotka sulkevat suoran näkymän vallihaudan molempiin suuntiin. Maatraverssien pituudet ovat noin seitsemän metriä ja niiden leveydet noin kuusi metriä. Traverssit ovat vajaan metrin korkeita. Sisäänkäynnin edusta on ilmeisesti ollut kivetty, koska maasta pilkistää vielä mukulakiviä.

Kunto:

Vallin reunaan on kaivettu sinne tänne kuoppia. Erityisesti niitä on raveliin kohdalla ja linnoituksen kaakkoisosassa. Molempien yhdyskaivantojen lähelle on ulkovallin läpi kaivettu ojat, joista toinen yhtyy valtatiehen ja toinen linnoituksen länsipuolella kulkevaan soratiehen. Linnoituksen pääsisäänkäynnin edessä olevan kulmalinnoituksen vasen siipi on kokonaan tuhoutunut.

Kuva. Itäosan vallihautaa ja vastavallia pohjoisen puolibastionin edessä. Päivi Hakanpää RHOA 125863:7.

⁴² Kartta vuodelta 1792, RGAVMF. F.3L. op. 26.D. 1716 s.7; Päiväämättömät kartat RGVIA 349:40:3676 ja 349:40:3677.

⁴³ Kartta vuodelta 1809, 349:40:3687.

Kulmalinnakkeet

Vastavalliin on tehty pienet kulmalinnakkeet raveliin eteen. Raveliinin luoteispuolen kulmalinnakkeen sivujen pituudet ovat noin 11 metriä. Maasta tehdyn rintasuojan korkeus on hieman yli metrin. Suojan edessä on ampumatasanne. Sen ja rintasuojan välissä on vasemman siiven kohdalla ura, jossa venäläisten karttojen mukaan on ollut paalurivistö.⁴⁴ Oikean siiven maavalliin on kaivettu myöhemmin syvennys ja vasemman siiven ampumatasanteeseen kuoppia.

Kuva. Raveliinin pohjoispuolelle tehty kulmalinnake. Päivi Hakanpää RHOA 125863:16.

Raveliinin lounaispuolen kulmalinnakkeen siipien pituus on noin 10 metriä. Kärjen kohdalla kulkee polku, jonka kohdalle on maahan kulunut ura. Maasta tehdyn rintasuojan korkeus on hieman alle puolitoista metriä. Suojan edessä on ampumatasanne. Sen ja suojan välissä on vasemman siiven kohdalla ura, jossa venäläisten karttojen mukaan on ollut paalurivistö.⁴⁵ Oikean siiven eteen on kaivettu kuoppia.

Kuva. Raveliinin eteläpuolelle tehty kulmalinnake. Päivi Hakanpää RHOA 125863:17.

⁴⁴ Päivämätön kartta, RG VIA 349:40:3676.

⁴⁵ Päivämätön kartta, RG VIA 349:40:3676.

Este- eli sudenkuopat

Linnoituksen muotoja mukaillen kiertää ulkovallia sudenkuopparivistö. Se puuttuu ainoastaan raveliin länsipuolelta ja linnoituksen itäpuolelta, jossa on linnoituksen sisäänkäynti, ja jossa myös nykyinen paikoitusalue sijaitsee. Kuopat muodostavat enimmäkseen kolmen kuopan rinnakkaisia ryhmiä, mutta paikoin niitä esiintyy vain kahden ryhmässä tai yksittäisenä rivinä. Sudenkuoppia kartoitettiin yhteensä 178 kappaletta. Kuoppien syvyys on 5-60 cm. Keskimäärin niiden syvyys on 20 cm ja halkaisija 1,4 metriä. Pienimpien kuoppien halkaisijat ovat vain 0,8 metriä ja suurimpien jopa 2,8 metriä. Pienien kuoppien kaivaminen on ehkä jäänyt kesken. Pieniä ja suuria kuoppia on kuitenkin sekaisin, eivätkä erikokoiset kuopat näytä muodostavan järjestelmällistä systeemiä. Osaa kuopista on hyödynnetty uudelleen poteroina ja niitä on syvennetty.

Venäläisten ”sudenkuopiksi” kutsumia estekuoppia kaivettiin vihollisen hyökkäyksen hidastamiseksi linnoitusten ulkopuolelle ja joskus myös vallihautaan. Linnoitusoppaassa on annettu ohjeita, minne sudenkuopat tulisi sijoittaa. Oppaassa neuvotaan kaivamaan kuopat 1,5–1,8 metriä laajoiksi ja alaspäin kapeneviksi. Pohjan keskelle lyötiin noin 1,4 metriä pitkä puuseiväs. Kuopat tehtiin kolmeen riviin. Kuoppien välien piti olla 0,9 tai 1,8 metriä. Oppaan mukaan sudenkuoppien järjestäminen vaati paljon työtä, mistä johtuen niitä käytettiin harvoin.⁴⁶

Kuva. Sudenkuopat on kuvattu päivämättömään venäläiseen karttaan. (RGAVMF. F.3L. op. 23.D. 981. L. 4. Kyhika).

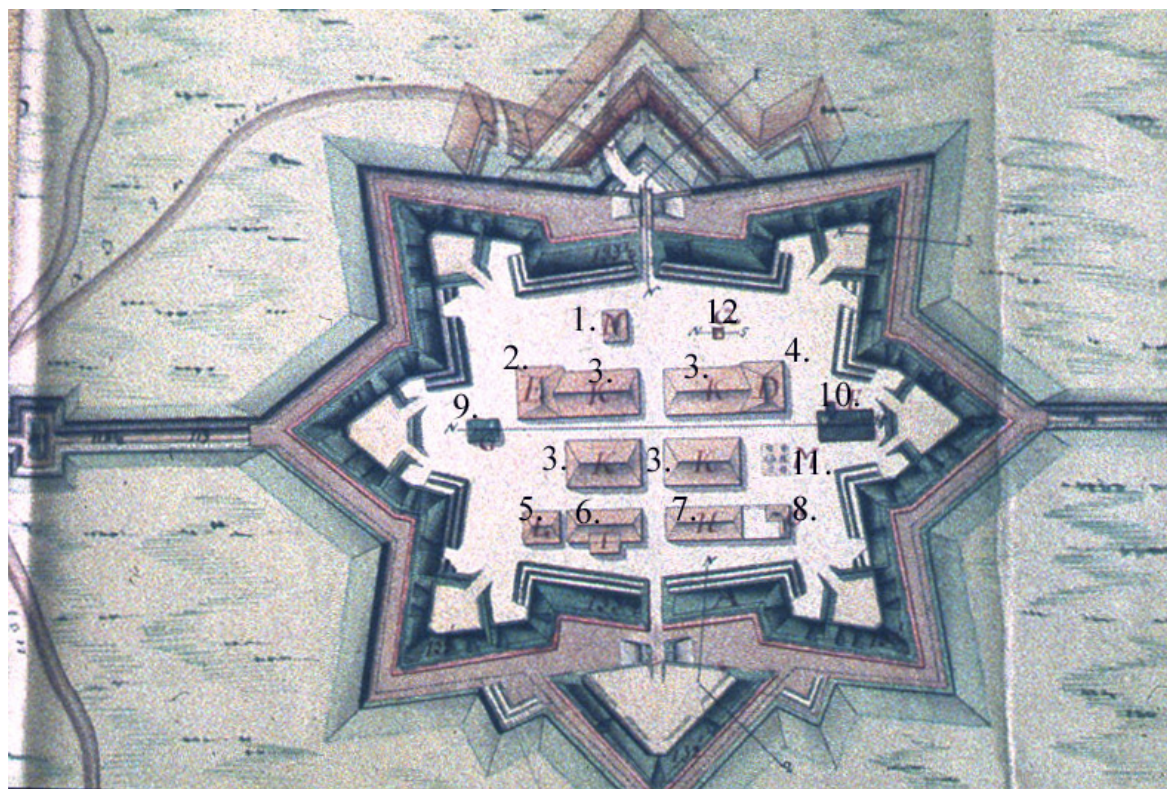
Kuva. Linnoituksen eteläosan sudenkuoppia. Pekka Sihvonen. RHOA 125863:36.

Rakennukset

Linnoituksen kasarmin piha on pinta-alaltaan noin 80 x 140 metriä. Alue on nykyisin tasaista kenttää, jolla kasvaa heinää. Piha-alueelta löydettiin vartiorakennuksen perustukset, sekä kaivon ja ruutikellareiden paikat. Kasarmin keskiosan kohdalla maan pinnalle näkyi vielä yhden tulisijan perustukset ja muutamia perustuskiviä. Rakennusten lukumäärä on vaihdellut viidestä yhteentois-

⁴⁶ Polovcov 1832.

ta eri aikoina laadituissa venäläisissä kartoissa. Kaikissa niissä on kuitenkin rakennukset merkitty säännöllisiin riveihin. Heti pääsisäänkäynnin oikealla puolella on ollut vartiorakennus. Tämän takana on ollut neljä kasarmirakennusta kahdessa rivissä. Rakennuksista kaksi oli tarkoitettu miehistölle. Yhden kasarmirakennuksen päädyssä oli insinöörien ja tykistön päällystön siipi. Yhden kasarmin jatkeena oli komendanttia varten siipirakennus. Pääsisäänkäynniltä läntisen kurtiin portille johti kasarmirakennusten välitse kuja. Läntisen kurtiinmuurin viereen oli rakennettu upseerien talousrakennus, muonamakasiini, tykistön varasto ja pieni talli. Tenaljivarustusten eteen oli rakennettu ruutikellarit. Toinen oli puu- ja toinen kivirakenteinen. Erääseen päiväämättömään karttaan on merkitty kuitenkin ainoastaan kolme kasarmirakennusta ja upseerien asuinrakennus, yksi ruutikellari ja makasiini.⁴⁷ Vuonna 1800 kivirakenteinen ruutikellari oli purettu uuden tieltä. Myös puurakenteinen kellari, läntisen kurtiin viereiset neljä puurakennusta ja vartiorakennus oli merkitty puretaviksi. Sotilaskasarmit oli korjattu. Purettujen rakennusten tilalle suunniteltiin vuonna 1803 talli 133 hevoselle, kuljetusmiesten kasarmi sekä kaksi kuljetuskaluston vajaa.⁴⁸ Vanhan vahtituvan paikalle oli jo vuonna 1803 ehditty rakentaa uusi vartiorakennus, ja mahdollisesti myös pihakeittiö oli valmistunut. Puurakenteinen ruutikellari ja talli oli purettu, mutta tykistön varasto ja muonavarasto ovat saaneet ilmeisesti jäädä.⁴⁹

Kuva. Utin linnoituksen rakennukset on merkitty vuoden 1794 karttaan: 1. Vartiorakennus, 2. Insinöörien ja tykistön päällystön siipi, 3. Kasarmirakennus, 4. Komendantin siipirakennus, 5. Upseeriston talousrakennus, 6. Muonamakasiini, 7. Tykistön varasto, 8. Talli 9. Puurakenteinen ruutikellari, 10. Kivirakenteinen ruutikellari, 11. Tykistön ammuspiha, 12. Kaivo. (RGVIA 349:40:3674, Kuva Ulla-Riitta Kauppi RHOA).

⁴⁷ Kartta vuodelta 1794, RGVIA 349:40:3674; Päiväämätön kartta, RGAVMF. F.3L. op. 23.D. 981. L. 4.

⁴⁸ Kartat vuodelta 1799, 1801 ja 1803, RGVIA 349:40:3681, 3682 ja 3683.

⁴⁹ Kartat vuodelta 1803, RGVIA 349:40:3683 ja RGVIA 349:40:3684; Kartta vuodelta 1809, RGVIA 349:40:3687

Vartiorakennus

Vartiorakennus on sijainnut heti pääsisäänkäynnin oikealla puolella. Se näkyi maastossa suorakaiteen muotoisena, matalana terassina, jonka pituus on noin 13,5 metriä ja leveys 6,5 metriä. Terrassin reunoilta pilkkisti siellä täällä kiviä. Rakennuksen koillispuolella oli noin 50 cm korkea ja pinta-alaltaan 2,0 x 2,5 metrin kokoinen kumpare, joka oli todennäköisesti uunin perustus. Venäläisten karttojen mukaan vartiorakennus on ollut alun perin noin kymmenen metriä pitkä ja noin 6,6 metriä leveä. Vanha vartiorakennus on purettu vuonna 1800 ja uusi on rakennettu vuonna 1803. Piirustusten mukaan uusi aumakattoinen puurakennus on ollut lähes samankokoinen kuin vanhakin. Rakennuksen sisäänkäynti on ollut kaakkoissivulla. Eteisen lisäksi siinä oli kaksi ikkunallista huonetta, joista toisessa oli tulisija.⁵⁰

Vartiorakennuksen eteläkulmaan kaivettiin pinta-alaltaan 1,8 m²:n kokoinen koekuoppa. Hiiltä ja tiilimurskaa sisältäneen pintamullan paksuus oli noin 10–15 cm. Kerroksen alta paljastui rakennuksen kivijalkaa ja hiekansekainen multakerros (Y2), joka oli rakennuksen sisäpuolella. Tästä kerroksesta löytyi keramiikkaa, ikkunalasiasia, pullon sirpaleita ja nauloja (KM2008053:1-7) Kivijalan ulkopuolella oli hiekansekainen savikerros (Y3). Koekuoppaa ei kaivettu syvemmäksi ja paljastuneet rakenteet peitettiin.

Kuva. Vartiorakennuksen eteläkulman perustusketit löytyivät noin 15 cm maan pinnan alta. Linjaseipään kohdalla on rakennuksen luoteisnurkka. Päivi Hakanpää RHOA 125863:37.

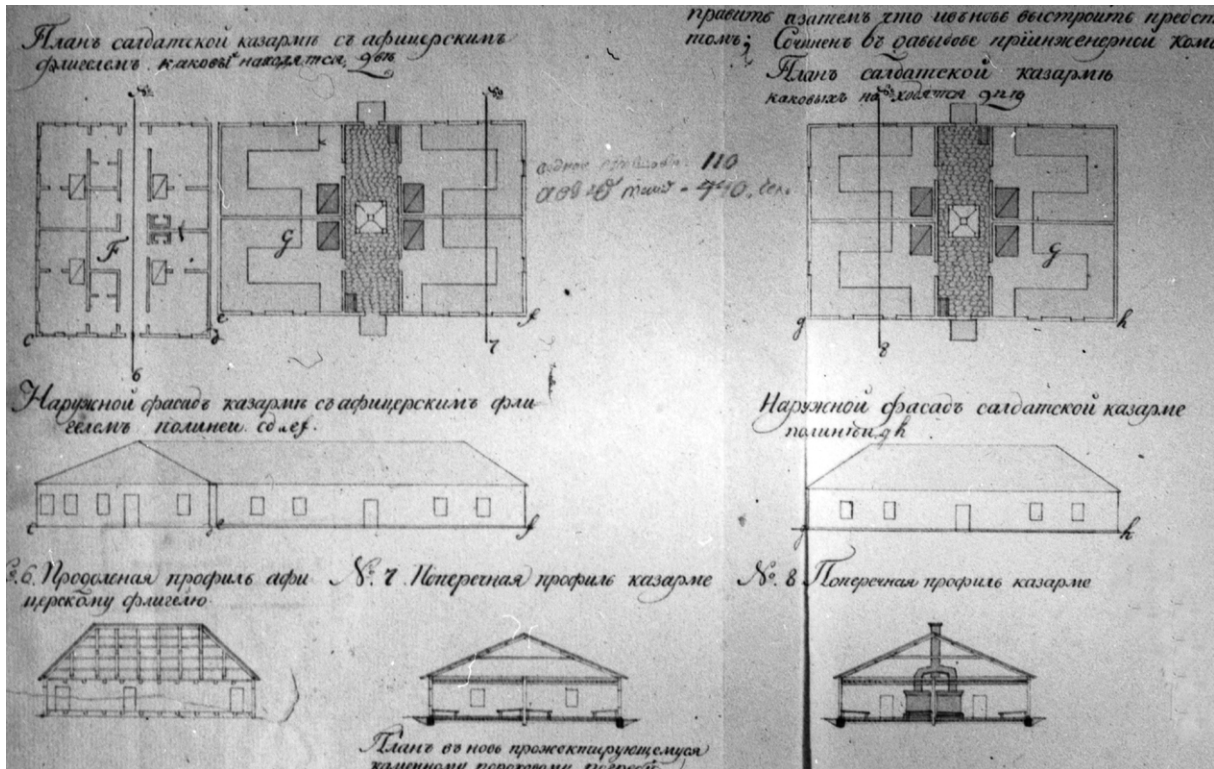
Kuva. Vartiorakennuksen pohja-, poikkileikkaus- ja julkisivupiirros. (RGVIA 349:40:3684).

⁵⁰ Kartat vuodelta 1801 ja 1803, RGVIA 349:40: 3682, 3683 ja 1384.

Sotilaskasarmit, komendantin ja upseerien siipirakennukset sekä upseerien talousrakennus

Linnoituksen neljä kasarmirakennusta olivat kahdessa rakennusrivissä. Rakennuksista kaksi oli tarkoitettu ainoastaan miehistölle. Yhden kasarmirakennuksen päädyssä oli insinöörien ja tykistön päällystön siipi. Yhden kasarmin jatkeena oli komendanttia varten siipirakennus. Näistä rakennuksista ei maastossa enää havaittu muita jälkiä kuin neljä metriä pitkä kivijalka, jonka etäisyys vartiorakennuksesta oli noin 13 metriä. Toisesta kasarmirakennuksesta löytyi maastossa noin 1,6 x 2,0 metrin kokoinen tulisijan perustus. Se on kuulunut samaan sotilaskasarmiin, jossa oli myös komendantin siipi.

Venäläisten karttojen mukaan vain miehistölle tarkoitettut rakennukset ovat olleet yli noin 22 metriä pitkiä ja noin 13 metriä leveitä. Aumakattoisten puurakennusten keskellä on ollut uunillinen keittiö, jonka läpi on kuljettu. Keittiön lattia on ollut kivetty. Keittiön molemmin puolin oli neljä uunillista ja ikkunallista huonetta. Huoneiden seiniä kiersi makuulavitsat. Kasarmit, joiden päätyihin oli rakennettu siipirakennukset, olivat rungoiltaan ja pohjakaavoiltaan samanlaiset kuin sotilaskasarmit. Poikittaisten siipirakennusten pituus oli noin 16 metriä ja leveys noin 12 metriä. Siipirakennuksissa oli läpikuljettavat eteiset, joiden molemmin puolin oli huoneita. Päällystölle tarkoitettu talousrakennus sijaitsi samassa rivissä muonavaraston ja tykistön varaston kanssa. Aumakattoinen talousrakennus on ollut pinta-alaltaan noin 9 x 9 metriä.⁵¹

Kuva. Sotilaskasarmien pohja- ja julkisivupiirros sekä poikkileikkaus. (Kartta vuodelta 1799, RGVIA 349:40:3681).

⁵¹Kartta vuodelta 1794, RGVIA 349:40:3674; Kartta vuodelta 1799, RGVIA 349:40:3681; Kartta vuodelta 1801, RGVIA 349:40:3682; Päiväämätön kartta, RGVIA 349:40:3677.

Marraskuussa kaivettiin opastustaulun perustuskuoppa (KK2) kasarmin pihan itäosaan, lähelle pääsisäänkäyntiä. Koekuopan vieressä on sijainnut yksi neljästä sotilaskasarmista. Kuopan pinta-ala oli 2,2 m². Hiekkansekaisen pintamullankerroksen (Y4) alaosassa oli nokea ja hiiltä. Kerroksen paksuus oli noin 9 cm. Pintamullan alta alkoi perusmaa (97.50 m mpy), joka oli karkeaa hiekkaa (Y5). Sen joukossa oli pieniä kiviä. Kuoppa oli löydötön.

Muonamakasiini, tykistön varasto ja pieni talli

Läntisen kurtiinimuurin viereen oli rakennettu noin 20 metriä pitkä ja noin 9 metriä leveä muonamakasiini. Samassa rivissä oli samankokoinen tykistön varistorakennus. Molemmissa puurakennuksissa oli aumakatto. Tykistön varaston kaakkoispuolella oli vielä L:n muotoinen pieni talli, jonka ympärillä oli aitaus. Tallirakennus on purettu ilmeisesti jo vuonna 1800. Sen tilalle suunniteltiin 2. jääkärirykmentin käyttöön uutta, edellistä suurempaa tallia 133 hevoselle.⁵²

Puurakenteinen ruutikellari

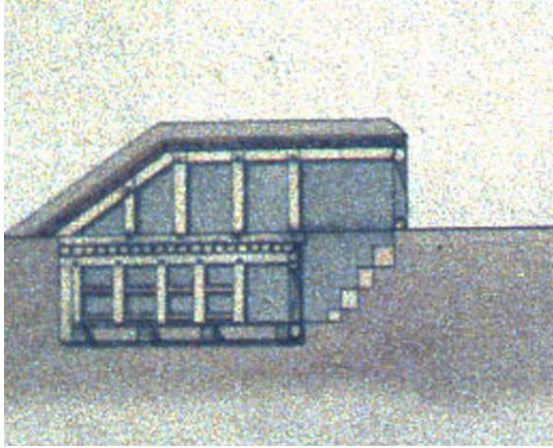
Linnoituksen luoteisen tenaljiavarustuksen eteen oli rakennettu puusta ruutikellari. Vuoden 1792 kartassa on maininta, että vanhassa puurakenteisessa kellarissa säilytetään tykistön ammuksia. Kellarin paikka näkyi maastossa noin 1,5 metriä syvänä, 10,6 metriä pitkänä ja 9 metriä leveänä painanteena, jonka pohjalle oli kasattu muutamia kiviä. Painanteen pohjalta paljastui lehtien ja risujen alta mukulakiveys. Kivien halkaisija oli 5-10 cm. Venäläisten piirustusten mukaan kellari on ollut noin 11 metriä pitkä ja lähes kahdeksan metriä leveä. Osittain maan alle rakennetun kellarin sisäänkäynti on ollut päädyssä. Katon harja on viistetty toisesta päädyistä, ja lape on ulottunut maan pinnalle asti.⁵³

Kuva. Ruutikellarin paikka näkyy vielä maastossa noin 1,5 metriä syvänä painanteena, jonka pohjalta paljastui mukulakiveys. Päivi Hakanpää RHOA 125863:12 ja :13.

⁵² Kartat vuodelta 1801 ja 1803, RG VIA 349:40: 3682, RG VIA 349:40:3683.

⁵³ Päiväämätön kartta, RG VIA 349:40:3684; Kartta vuodelta 1792, RG AVMF. F.3L. op. 26.D. 1716 s.7; Kartta vuodelta 1794; RG VIA 349:40:3674.

Kuva.

Puurakenteisen ruutikellarin pitkittäisleikkauspiirros. (Kartta vuodelta 1794, RGVIA 349:40:3674, kuva Ulla-Riitta Kauppi RHOA).

Kivirakenteinen ruutikellari

Ruutikellari oli rakennettu kaakkoisen tenaljivarustuksen eteen. Maastossa sen paikka näkyy enää vajaat puoli metriä syvä, 8,7 metriä pitkä ja 5,5 metriä leveänä painanteena. Vuoden 1799 karttaan on merkitty kellarin pituudeksi noin 15 metriä, leveydeksi 10 metriä ja korkeudeksi noin 6 metriä. Sen noin 1,5 metriä paksuista kiviseinistä oli maan alla yli kaksi metriä. Kellarin sisäänkäynti on ollut koillispuolen pitkällä sivulla. Piirustusten mukaan kellarissa on ollut harjakatto. Kaksiosaiseen kellariin laskeuduttiin portaita alas eteiseen, jossa oli ovi varsinaiseen ruutikellariin. Kellarissa oli kaksi tuuletusaukkoa molemmilla sivuilla, ja takapäädystä lähes katonharjan korkeudessa ikkuna. Kellarin molemmilla seinillä oli puuhyllyt ruutitynnyreitä varten. Saman vuoden (1799) karttaan on merkitty suunnitelma uudesta tiiliholvatusta ruutikellarista, jota oli alettu rakentaa vanhan ruutikellarin tilalle seuravana vuonna. Pinta-alaltaan se on ollut suunnitteen entisen kellarin kokoinen. Pohjakaavaltaankin se muistutti vanhaa kivikellaria tuuletusaukoineen ja ikkunoineen, mutta sisäänkäynti oli vaihdettu luoteisseinän puolelle.⁵⁴

Kuva. Kivirakenteisen ruutikellarin pohja- ja julkisivupiirros sekä poikkileikkaus. Vuoden 1800 karttaan on merkitty kellarin holvin muuraus punaisella ja sinisellä värillä. (RGVIA 349:40:3682, kuva Ulla-Riitta Kauppi RHOA).

⁵⁴ Kartta vuodelta 1799 ja 1801, RGVIA 349:40:3681 ja 3682.

Muut rakenteet

Vuoden 1794 karttaan on merkitty kaivo itäisen kurttiinin viereen.⁵⁵ Sillä paikalla ei kaivosta jälkiä enää löytynyt. Sen sijaan itäisen puolibastionin vierestä löytyi kivirakenteinen kaivo. Maastossa näkyi lähes 2,7 metriä syvä, pyöreä kuoppa, jonka halkaisija oli noin kymmenen metriä. Kuopan pohjalla oli kivikehä, jonka halkaisija oli noin 2,3 metriä. Kiviä näkyi ainakin kahdessa kerroksessa. Ladottujen kivien koko oli 20x20 – 40x40 cm. Osa kivistä oli vierinyt pois paikoiltaan. Kuoppa oli täyttynyt osittain maalla ja risuilla. Sinne oli heitetty myös roskia. Linnoitukseen oli suunniteltu rakennettavaksi ulkouuni vuonna 1799. Suunnitelmapiirustuksen mukaan sen päälle oli tarkoitus rakentaa katto maahan upotettujen paalujen varaan. Sen rakentaminen on ilmeisesti aloitettu vuonna 1803, koska kenttäkeittiön piirustukset ovat tehtyjen töiden piirustusten joukossa. Kenttäkeittiötä ei ole kuitenkaan merkitty linnoituksen vuoden 1809 asemakaavaan.⁵⁶

Kuva. Kaivon kiveystä. Päivi Hakanpää
RHOA 125863:38.

6.2. Kaakkoisosan yhdyskaivanto, patteri ja redutti

Yhdyskaivannon, redutin ja patterin avulla oli tarkoitus sulkea linnoituksen ja Haukkasuo-ven välinen osa harjun päällä. Yhdyskaivannon pituus on noin 350 metriä ja leveys noin 9 metriä. Traverssin kohdalla yhdyskäytävä levenee noin 23 metriseksi. Kaivanto on ulottunut harjun rinteeseen alapuolelle asti. Vanhojen piirustusten mukaan kaivannon jatkeeksi oli rakennettu neljän muotoinen redutti. Nykyisin sekä redutin paikka että patteri ovat Tyrrin ampumaradan aidatulla alueella. Redutin länsi- ja itäpuolen sivuilla on ollut ampumalovet ja takana tykkiluiska. Reduttia on kiertänyt vallihauta, jossa on ollut vuoden 1794 kartan mukaan kaivo redutin vasemman siiven vieressä.⁵⁷ Nykyisin redutin paikalla on kaksi rakennusta, joiden ympärille on tehty hiekkavallit. Vielä vuonna 1966 oli redutista jäljellä osa rintasuojaa ja luiskaa, mutta varustusta oli jo tuolloin ehditty muokata betoni- ja maarakenteilla.⁵⁸ Redutin koillispuolella on jäljellä vielä vähän yhdys-

⁵⁵ Kartta vuodelta 1794, RGVIA 349:40:3674.

⁵⁶ Kartta vuodelta 1799, RGVIA 349:40:3681; Kartta vuodelta 1803, RGVIA 349:40:3684; Kartta vuodelta 1809, RGVIA 349:40:3687.

⁵⁷ Päiväämätön kartta, RGVIA 349:40:3677; Kartta vuodelta 1794, 349:40:3674.

⁵⁸ Ahvenisto 1966a.

kaivantoa, jota on myöhemmin muokattu leventämällä kaivantoa ja madaltamalla maavalleja. Tätä osuutta ei mitattu.

Kuva. Nykyisin redutin paikalla on ampumaradan rakennuksia. Päivi Hakanpää RHOA 125863:28.

Harjun tasanteen reunalle, yhdyskaivannon länsipuolelle, on rakennettu hevosenkengän muotoinen patteri. Rinteen suuntaisesti on tehty myöhemmin taisteluhauta, joka kulkee myös yhdyskaivannon läpi. Patterin ja rinteen välistä yhdyskaivantoa on säilynyt noin 19 metrin pituudelta ja noin seitsemän metrin leveydeltä. Vallin reunat ovat loiventuneet ja kaivannon pojalla on veden virtauksesta aiheutunut metrin levyinen ura.

Kuva. Patterin kaakkoispuolen yhdyskaivantoa. Päivi Hakanpää RHOA 125863:29.

Hevosenkengän muotoinen patteri on tehty yhdyskaivannon länsipuolelle. Patteri on takaa avoin. Sen maavallien korkeus on vallihaudan pohjasta mitattuna 1,4–2,3 metriä. Vasemman siiven maavalliin kaivettua ampumalovea on levennetty. Tykkiaukon kohdalla on säilynyt kulmikas ampumatasanne, joka näkyy maastossa alle 25 cm korkeana maaterassina. Patteria ympäröi sen lounais- ja kaakkoispuolella noin 2,5–3,5 metriä leveä vallihauta ja noin 0,6–1,3 metriä korkea

vastavalli. Lounaispuolen vallihaudassa on vielä näkyvissä noin 1,3 metriä leveä ampumatasanne. Paikoin vastavallin ja ampumatasanteen välissä näkyy kapea ura, jossa vuoden 1794 kartan mukaan on ollut palitsari eli paalurivistö.⁵⁹ Patterin luoteispuolella on vielä säilynyt noin 22 metriä yhdyskaivantoa. Säilynyt kaivanto on ampumaradan aidan sisäpuolella. Kaivannon leveys on noin yhdeksän metriä. Molemmilla sivuilla on 1,3–1,7 metriä leveät ja vajaat 50 cm korkeat ampumatasanteet. Maavallin korkeus on vallihaudan pohjasta mitattuna 1,2–1,5 metriä.

Kuva. Patterin oikeaa siipeä ja vallihautaa ei enää näy kunnolla metsän keskeltä. Kaakkoispuolen yhdyskaivannon parhaiten säilynyt osa on patterin luoteispuolella. Päivi Hakanpää RHOA 125863: 39 ja :30.

Patterin ja linnoituksen välistä yhdyskaivantoa halkovat useat tiet ja polut. Venäläisten karttojen mukaan on yhdyskaivannon poikki tehty kaksi traverssia eli poikkivallia, joista toinen on ilmeisesti jäänyt valtatie 6:n alle.⁶⁰ Traverssien tarkoituksena on ollut estää vihollista tulittamasta läpi yhdyskäytävän, mikäli vihollinen olisi onnistunut sinne tunkeutumaan. Säilynyt traverssi on jäänyt soratien ja entisen valtatie 6:n väliin. Traverssin korkeus on noin metrin, pituus on lähes 14 metriä ja leveys noin 6 metriä. Yhdyskäytävän eteläreunalla on noin 1,4 metriä leveä ampumatasanne, jonka korkeus on noin 20–30 cm. Vanhan ja uuden valtatie 6:n välinen osuus yhdyskaivannosta on kokonaan raivattu kasvillisuudesta. Kaivantoa on myös syvennetty, ja siihen yhtyy tien siltarumpu.

Kunto:

Redutti ja yhdyskaivannon kaakkoisosat ovat jääneet kokonaan Tyrrin ampumaradan rakennusten ja maavallien alle. Hevosenkengän muotoisen patterin läpi on tehty taisteluhauta ja vallihaudan vastavallin reunoille on myöhemmin kaivettu poteroita ja kuoppia. Kuoppia on kaivettu myös patterin pyöreän kaakkoisvallin päälle ja yhdyskaivannon reunoille. Patterin oikeaa siipeä on tasoitettu. Vallihaudassa ja patterin päällä kasvaa katajia, pihlajia, mäntyjä ja kuusia sekä vadelmapensaita. Teiden väliin jäänyt yhdyskaivanto on raivattu puhtaaksi puista ja pensaista. Aluskasvillisuus on lähinnä mustikkaa ja heinää.

⁵⁹ Kartta vuodelta 1794, RGVIA 349:40:3674.

⁶⁰ Kartta vuodelta 1792, RGAVMF. F.3L. op. 26.D. 1716 s.7; Kartta vuodelta 1794, RGVIA 349:40:3674.

Kuva. Teiden väliin jää osa yhdyskaivantoa ja traverssi. Valtatie 6:n koillispuolen yhdyskaivanto näkyy hyvin valtatielle. Päivi Hakanpää RHOA 125863:31 ja :33.

6.3. Luoteisosan yhdyskaivanto ja patteri

Yhdyskaivannon ja patterin avulla on ollut tarkoitus sulkea linnoituksen ja Haukkajärven välinen alue harjun päällä. Yhdyskaivannon pituus on noin 185 metriä ja leveys noin 10 metriä. Sen maavallien korkeus on vallihaudan pohjalta mitattuna noin 1,2–2,2 metriä. Yhdyskaivannon reunoilla on paikoin vielä näkyvissä yli metrin leveä ja vajaat 25 cm korkea ampumatasanne. Selvimmin tasanne näkyy kaivannon itäreunalla. Kaivannon päässä on patteri, joka on tehty aivan harjun reunaan. Maasto laskee patterin luoteispuolella jyrkästi. Kolmion muotoisen patterin kärki oli suunnattu kohti Haukkajärveä. Patterin oikeasta ja vasemmasta kyljestä on jäljellä vielä vähän maavallia, jonka korkeus on noin 1,4–1,7 metriä. Siipien maavalliin on kaivettu taisteluhauta, josta maata on nostettu sen reunoille. Tämän vuoksi patterin muoto ei enää hahmotu selvästi.

Yhdyskaivannon kaakkoisosassa on traverssi, jonka pituus on noin 13,5 metriä, leveys lähes 6 metriä ja korkeus hieman yli metrin. Traverssin keskellä on matala painauma. Venäläisten karttojen mukaan heti traverssin luoteispuolella on kulkenut Taavettiin ja Lappeenrantaan johtanut tie, eli Viipurin ylinen tie. Vanha silta on ollut samassa kohdassa, jossa Vallintie nykyisin ylittää yhdyskaivannon. Kaivannon reunoilla oli vielä näkyvissä kiviä tien molemmin puolin. Osa kivistä oli lohkottuja. Kivet saattavat olla peräisin vanhasta siltarakenteesta. Sillan luona on yhtynyt Viipurin yliseen tiehen pohjoisesta tuleva Utin kylätie. Tien kohdalla on yhdyskaivanto täytetty maalla.⁶¹

Kunto:

Patterin päälle ja ympäristöön on kaivettu kuoppia ja taisteluhautoja. Yhdyskaivannon reunoille on kaivettu poteroita ja kuoppia. Yhdyskaivannon ja patterin alueelta on puustoa ja pensaita raijattu pois. Traverssin päällä kasvaa mäntyjä. Aluskasvillisuus on lähinnä heinää.

⁶¹ Kartta vuodelta 1792, RGAVMF. F.3L. op. 26.D. 1716 s.7; Kartta vuodelta 1794, RGVIA 349:40:3674; Päivämätön kartta, RGVIA 349:40:3688.

Kuva. Luoteisosan yhdyskaivanto ja patteri. Päivi Hakanpää RHOA 125863:40 ja :3.

Kuva. Luoteisosan traverssi. Vallitie noudattaa vanhaa tielinjaa, joka on kulkenut yhdyskaivannon yli samasta kohdasta kuin nykyisin. Tien penkan kummallakin puolella näkyy kiviä, jotka voivat olla peräisin vanhasta sillasta. Taustalla oleva tie vie entiselle Utin tilalle. Päivi Hakanpää RHOA 125863:1 ja :2.

7. Lopuksi

Pietarin kivikilpi -hankkeen tavoitteena on päivittää kohteiden dokumentointia ja inventointia, kehittää opastusjärjestelmää, sekä parantaa Kaakkois-Suomen pikkulinnoitusten saavutettavuutta matkailukohteina. Tutkimukset luovat pohjaa tuleville restaurointiprojekteille. Niiden tarkoituksena on myös tuottaa aineistoa opastauluihin ja verkkosivuille. Inventoinnin ja kartoituksen avulla määriteltiin muinaisjäännösten rajat ja säilyneisyys. Linnoitus oli viimeksi inventoitu vuonna 1966. Aiemmat mittaukset olivat vuosilta 1966 ja 1973.

Kaakkois-Suomen linnoitukset ovat osa Pietarin puolustukseksi rakennettua linnoitusketjua. Rajalinnoituksista käsin oli tarkoitus suojata rajalle vieviä pääteitä vihollisen hyökkäyksiltä. Linnoitusten tuli toimia myös armeijan tukikohtina. Utin linnoitus rakennettiin Salpausselän harjulle, joka rajautuu pohjoisessa Haukkajärveen ja etelässä Haukkasuohon. Liikenteen valvomiseksi rakennettu tähden muotoinen linnoitus katkaisee soraharjun, jonka päällä on kulkenut Viipurin yli-

nen maantie. Linnoitus muodostuu neljästä puolibastionista, joita yhdistää linnoituksen länsi- ja itäsiivuilla taitteiset kurttiinimuurit. Linnoituksen kaakkois- ja luoteisosassa on puolibastionien välissä tenaljivarustukset. Vahvin puolustus-suunta on linnoituksen länsisivulla, jossa on raveliin lisäksi kaksi pientä kulmalinnoitusta. Kolmas kulmalinnoitus on suojannut linnoituksen itäosan sisäänkäyntiä. Kaakko-luodesuuntaisen linnoituksen pituus on 218 metriä ja leveys 172 metriä. Linnoituksen päävallia kiertää vallihauta ja vastavalli, sekä ulkovallin muotoja myötäilevä sudenkuopparivistö. Raveliin ja sisäänkäynnin eteen on vallihautaan rakennettu kaksi poikkivalia, jotka sulkevat suoran näkymän vallihaudan molempiin suuntiin. Linnoituksen luoteispuolella on harjuun kaivettu noin 188 metriä pitkä yhdyskaivanto, jonka koillispuolella on suorakaiteen muotoinen traverssi. Kaivannon luoteispuolella on patteri. Linnoituksen kaakkoispuolella on toinen, noin 350 metriä pitkä yhdyskaivanto, jossa on ollut kaksi traverssia ja patteri. Yhdyskaivanto on päättynyt Haukkasuon reunalla reduttiin.

Venäläisten karttojen mukaan linnoituksessa on 46 tykkilovea, joista löydettiin inventoitaessa enää 33 kappaletta. Useita tykkiloveja on laajennettu ja syvennetty myöhemmin. Linnoituksen aseistuksena oli neljätoista tykkiä ja kaksi haupitsia. Myöhemmin tykkejä oli yhteensä 24 kappaletta. Tykkiaukkojen kohdalla ei ole säilynyt selvästi havaittavia ampumatasanteita muualla kuin raveliinissa. Linnoituksen eskarppimuureista on pudonnut yksittäisiä kiviä. Vallin päällä, puolibastionien ja tenaljivarustusten ylätasanteella, on uusia kaivantoja ja kuoppia. Parhaiten on säilynyt eteläosan puolibastioni. Luoteisosan patteriin on kaivettu jälkeempään taisteluhauta, josta maata on nostettu sen reunoille. Tämän vuoksi patterin muoto ei enää hahmotu selvästi. Luoteisosan ja kaakkoisosan yhdyskaivantojen reunoille on kaivettu poteroita ja kuoppia. Kaakkoisosan redutti ja yhdyskaivannon kaakkoisosan ovat jääneet kokonaan Tyrrin ampumaradan rakennusten ja maavallien alle. Hevosenkengän muotoisen patterin läpi on tehty taisteluhauta ja sen alueelle on kaivettu poteroita sekä kuoppia. Patterin oikeaa siipeä on tasattu. Kaakkoisosan yhdyskaivannon toinen traverssi on ilmeisesti jäänyt valtatie 6:n alle. Lukuisista myöhemmin tehdyistä kaivannoista ja kuopista sekä uusista teistä huolimatta Utin linnoituksen päätarkoitus – harjun katkaiseminen koko sen leveydeltä – näkyy vielä maisemassa.

Linnoituksen kasarmin piha on pinta-alaltaan noin 80 x 140 metriä. Piha-alueelta löydettiin vartiorakennuksen perustukset sekä kaivon ja ruutikellareiden paikat. Kasarmin keskiosan kohdalla maan pinnalle näkyi yhden tulisijan perustukset ja muutamia perustuskiviä. Rakennusten lukumäärä on vaihdellut viidestä yhteentoista eri aikoina laadituissa venäläisissä kartoissa. Kaikissa niissä on kuitenkin rakennukset merkitty säännöllisiin riveihin. Heti pääsisäänkäynnin oikealla puolella on ollut vartiorakennus, jonka takana on ollut neljä kasarmirakennusta kahdessa rivissä. Yhden kasarmirakennuksen päädyssä oli insinöörien ja tykistön päällystön siipi. Toisen kasarmin jatkeena oli komendanttia varten siipirakennus. Pääsisäänkäynniltä läntisen kurttiinin portille johti kasarmirakennusten välitse kuja. Läntisen kurttiinimuurin viereen oli rakennettu upseerien talousrakennus, muonamakasiini, tykistön varasto ja pieni talli. Tenaljivarustusten eteen oli rakennettu ruutikellarit, joista toinen oli puu- ja toinen kivirakenteinen.

Utin linnoituksesta on säilynyt kenraalimajuri Jan Pieter van Suchtelenin laajennussuunnitelma vuodelta 1795. Linnoituksesta on olemassa lisäksi kaksi päiväämätöntä suunnitelmaa, joista toisen on allekirjoittanut everstiluutnantti Sergei Lavrov. Hänen suunnitelmassaan vanhan linnoituksen ympärille olisi rakennettu noin 3,5 kertaa suurempi, kuusisakarainen, bastionijärjestelmään perustuva linnoitus, jota olisi ympäröinyt vallihauta. Uloimman puolustusrintaman olisi

muodostanut koilliseen ja lounaaseen suunnatut raveliinit ja niiden väleissä kulmalinnakkeet. Entisten yhdyskaivantojen päissä olleiden reutujen ja pattereiden tilalle olisi rakennettu kaponieerit. Suunnitelmia ei kuitenkaan ehditty toteuttaa.

Utin linnoitus on ollut vuodesta 1990 lähtien Museoviraston hoitoyksikön työkohteena. Kasvillisuutta ja puustoa on alueelta raivattu ainakin 1960-luvulta lähtien. Puolustusvoimat on korjannut linnoitusta jo 1960-luvulla. Museovirasto on restauroinut linnoitusta 1980- ja 1990-luvuilla. Linnoituksen alueella ei ole tehty arkeologisia kaivauksia. Linnoitusketju on kokonaisuudessaan ainutkertainen Suomen sotahistoriassa. Pietarin kivikilveksi rakennetun linnoitusketjun osana Utin puolustusvarustukset lisäävät huomattavasti alueen sotahistoriallista merkittävyyttä.

Helsingissä 15.12.2008

Päivi Hakanpää

Lähteet

Painamattomat lähteet:

- Ahvenisto, Tapani 1966a: Utin linnoituksen inventointikertomus. RHOA.
- Ahvenisto, Tapani 1966b: Kertomus yo Tapani Ahveniston virkamatkasta Uttiin 18.–21.7.1966. RHOA.
- Gardberg, C. J. ja Sinisalo, Antero 1984: Kotiseutupäivien pääjuhla Utin linnoitukseen. Lausunto 7.5.1984.
- Härö, Elias ja Tohka, Erkki 1966: Utin linnoitus. Selostus matkasta 25.5.1966. RHOA.
- Kauppi, Ulla-Riitta 1991: Kolme matkaa Moskovaan. Eräiden TsGVIA:n lähteiden merkityksestä museoviraston restaurointityölle ja Vanhan Suomen historian tutkimukselle. Muistio ja esitelmä 15.12.1991 Pietarissa. RHOA.
- Kuosmanen, Merja; Laaksonen, Lasse; Raatikainen, Matti ja Vormala, Esko 1974: Kertomus virkamatkasta Kymenlaaksoon, ns. Vanhan Suomen linnoitusalueille (Ahvenkoski, Kymnlinna, Pitkäsilta, Värälä, Ruotsula, Utti, Järvitaipale, Kärnäkoski, Lappeenranta, Taavetti, Liikkala, Hamina) 10.–13.6.1974. RHOA.
- Laaksonen, Lasse 1983a: Kertomus virkamatkasta Valkealan Utin linnoitukselle 10.11.1983. RHOA.
- Laaksonen, Lasse 1983b: Utin linnoituksen korjaustyöt 11.11.1983. RHOA.
- Laaksonen, Lasse 1983c: Kertomus virkamatkasta Valkealan Utin linnoitukselle 24.11.1983. RHOA.
- Laaksonen, Lasse 1983d: Kertomus virkamatkasta Valkealan Utin linnoitukselle 8.12.1983. RHOA.
- Laaksonen, Lasse 1983e: Kertomus virkamatkasta Valkealan Utin linnoitukselle 15.12.–16.12.1983. RHOA.
- Laaksonen, Lasse 1984a: Kertomus virkamatkasta Valkealan Utin linnoitukselle 10.2.1984. RHOA.
- Laaksonen, Lasse 1984b: Kertomus virkamatkasta Valkealan Utin linnoitukselle 4.5.1984. RHOA.
- Laaksonen, Lasse 1985: Kertomus virkamatkasta Valkealan Uttiin 18.1.1985. RHOA.
- Muinaistieteellisen toimikunnan vuosikertomus vuodelta 1967.
- Pajunen, Heimo 1993: Utin linnoitus. Linnoituksen hoitotyöt vuonna 1990–1992. RHOA.
- Peltonen, Karim ja Kurri, Ilari 2007: Kaakkois-Suomen linnoituksen dokumentointitarpeiden arviointi. Muistio 28.6.2007. RHOA.
- Rakennushistorian osaston vuosikertomukset vuosilta 1983–1992.
- Sinisalo, Antero 1969: Utin vallien kunnostaminen, Valkeala. Lausunto 20.5.1969. RHOA.
- Sinisalo, Antero ja Laaksonen, Lasse 1974: Utin vallit. Lausunto 27.8.1974. RHOA.

Kirjallisuus:

- Ahto, Sampo 1974: Kaakkois-Suomen vanhat maalinnoitukset. Hamina–Lappeenranta–Loviisa–Taavetti–Kymminlinna–Kärnäkoski–Utti. Helsinki.
- Astala, Keijo 1967: Venäläisten puolustus- ja selustatoimintaa Suomessa vv. 1808–1809 sodan edellä ja aikoina. Historiallinen arkisto 61. Suomen Historiallinen Seura. Turku.
- Hamari, Risto 1990: Valkealan luonto. Valkealan historia 1. Lahti.
- Kenraali A.V.Tutškovin - kartta-albumi vuosina 1788-1790 sotatoiminnasta 2007. Venäjän armeijan Merisota-arkisto. Pietari.
- Kilpinen, Pekka 2003: Valistunutta sodankäyntiä 1788–90. Sotilaiden kertomuksia Kustaan sodasta. Helsinki.
- Mankell, J. 1870: Anteckningar rörande Finska arméens och Finlands krigshistoria särskildt med afseende krigen emellan Sverige och Ryssland åren 1788–1790 samt 1808–1809, andra delen. Stockholm.
- Meštšerjakov P. 1949: A.V. Suvorovin dokumentti I. Moskova.
- Paaskoski, Jyrki 2005: Ruotsi menettää Suomen. Itärajan vartijat 4, 1700-luku. Keuruu.
- Peltonen, Matti 1993: Ilmasotakoulun historia 1918–1980. Vammala.
- Polovcov, Mihail 1832: Polevaja fortifikacija. Pietari.
- Mäkinen, Anne 2000: Suomen valkoinen sotilasarkkitehtuuri 1926–1939. SKS. Helsinki.
- Rekola, Kauko 1989: Suvorov – Genaralissimus – Genius. Toimittanut Timo Vihavainen. Historiallisia tutkimuksia 153. Suomen Historiallinen Seura. Vammala.
- Toivanen, Pekka 1980: Kaakkoisraja ja sen linnoitukset. Etelä-Karjalan museon toimituksia 7.

Valkeala, Utin linnoituksen inventointi ja kartoitus vuonna 2008

Mustavalkonegatiiviluettelo

Päivi Hakanpää 2008

RHO/MV 125862:1-28

Päänumero	Alanumero	Fnr	Kunta	Kohde	Aihe	Suunta	Kuvaaja	Pvm	Vuosi	Tyyppi	Koko
125862	1	1:19	Valkeala	Utin linnoitus	Vartiorakennuksen eteläkulman kohdalle on kaivettu koekuoppa.	SE	Päivi Hakanpää	13.5.	2008	mv	Kino
125862	2	1:20	Valkeala	Utin linnoitus	Vartiorakennuksen esille otettua kivijalkaa.	SE	Päivi Hakanpää	13.5.	2008	mv	Kino
125862	3	1:28	Valkeala	Utin linnoitus	Kaakkoisosan yhdyskaivantoa rinteeseen ja säilyneen patterin välissä.	SE	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	mv	Kino
125862	4	1:33	Valkeala	Utin linnoitus	Kaakkoisosan patterin oikeaa siipeä ja vallihautaa.	NW	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	mv	Kino
125862	5	2:1	Valkeala	Utin linnoitus	Kaakkoisosan yhdyskaivantoa patterin luoteispuolella.	NW	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	mv	Kino
125862	6	2:3	Valkeala	Utin linnoitus	Kaakkoisosan redutin paikalla on nykyisin rakennuksia.	N	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	mv	Kino
125862	7	2:9	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen kaakkoisosan traverssi.	NW	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	mv	Kino
125862	8	2:11	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen yhdyskaivanto valtatie 6:n ja koillisosan traverssin välissä.	NE	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	mv	Kino
125862	9	2:19	Valkeala	Utin linnoitus	Sudenkuoppia linnoituksen pohjoisosassa.	NE	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	mv	Kino
125862	10	2:22	Valkeala	Utin linnoitus	Luoteinen tenaljivarustus.	N	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	mv	Kino
125862	11	2:23	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen luoteisosan traverssi.	SEE	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	mv	Kino
125862	12	2:27	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen luoteisosan yhdyskaivantoa Vallintien luoteispuolella.	SE	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	mv	Kino

Päänumero	Alanumero	Fnr	Kunta	Kohde	Aihe	Suunta	Kuvaaja	Pvm	Vuosi	Tyyppi	Koko
125862	13	2:29	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen luoteisosan yhdyskaivannon länsireunalla oli Vallintien vieressä suuria kiviä, jotka saattavat olla peräisin vanhan sillan rakenteista.	NW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	mv	Kino
125862	14	2:30	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen luoteisosan patteri.	SW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	mv	Kino
125862	15	2:36	Valkeala	Utin linnoitus	Tiivo Uuksulainen ja Ilari Kurri aloittamassa mittauksia.	-	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	mv	Kino
125862	16	3:3a	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen kivrakenteinen kaivo.	NE	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	mv	Kino
125862	17	3:7a	Valkeala	Utin linnoitus	Kaivon kiveystä.	SW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	mv	Kino
125862	18	3:12a	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen sisäänkäynti.	SW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	mv	Kino
125862	19	3:17a	Valkeala	Utin linnoitus	Itäosan puolibastionin kärki.	E	Pekka Sihvonen	21.5.	2008	mv	Kino
125862	20	3:24a	Valkeala	Utin linnoitus	Sudenkuoppia linnoituksen eteläosassa.	E	Pekka Sihvonen	21.5.	2008	mv	Kino
125862	21	3:25a	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen länsiosan vallihautaa ja kurtiinimuuria.	SE	Pekka Sihvonen	21.5.	2008	mv	Kino
125862	22	4:0	Valkeala	Utin linnoitus	Puurakenteisen ruutikellarin paikalla on enää painanne, jonka pohjalta löytyi mukulakiveys.	SW	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	mv	Kino
125862	23	4:12	Valkeala	Utin linnoitus	Raveliinin pohjoispuolelle tehty kulmalinnake.	N	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	mv	Kino
125862	24	4:15	Valkeala	Utin linnoitus	Raveliinin eteläpuolelle tehty kulmalinnake.	NE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	mv	Kino
125862	25	4:16	Valkeala	Utin linnoitus	Läntinen raveliini.	SE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	mv	Kino
125862	26	4:21	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen kasarmin länsiosaa.	SE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	mv	Kino
125862	27	4:29	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen kasarmin itäosaa.	SW	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	mv	Kino
125862	28	4:33	Valkeala	Utin linnoitus	Puurakenteisen ruutikellarin paikka.	SE	Päivi Hakanpää	21.5	2008	mv	Kino

Valkeala, Utin linnoituksen inventointi ja kartoitus vuonna 2008

Digitaalikuvaluettelo

Päivi Hakanpää

RHO 125863:1-42

Päänumero	Alanumero	Kunta	Kohde	Aihe	Suunta	Kuvaaja	Pvm	Vuosi	Tyyppi
125863	1	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen luoteisosan traverssi.	SEE	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	2	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen luoteisosan yhdyskaivannon länsireunalla oli Vallintien vieressä suuria kiviä, jotka saattavat olla peräisin vanhan sillan rakenteista.	NW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	3	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen luoteisosan patteri.	SW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	4	Valkeala	Utin linnoitus	Ilari Kurri on mittaamassa kaivoa.	NE	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	5	Valkeala	Utin linnoitus	Sisäänkäynti on linnoituksen itäpuolella.	NW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	6	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen itäosan kurtiinimuurit.	SE	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	7	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen itäosan vallihautaa ja vastavallia pohjoisen puolibastionin edessä.	NW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	8	Valkeala	Utin linnoitus	Pohjoisen puolibastionin oikean kyljen ja siiven eskarppimuri.	SE	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	9	Valkeala	Utin linnoitus	Luoteinen tenaljivarustus.	NW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	10	Valkeala	Utin linnoitus	Läntisen puolibastionin kärki.	NW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	11	Valkeala	Utin linnoitus	Eteläisen puolibastionin kärki.	SW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	12	Valkeala	Utin linnoitus	Puurakenteisen ruutikellarin paikka.	SE	Päivi Hakanpää	13.5.	2008	Digitaali

Päänumero	Alanumero	Kunta	Kohde	Aihe	Suunta	Kuvaaja	Pvm	Vuosi	Tyyppi
125863	13	Valkeala	Utin linnoitus	Puurakenteisen ruutikellarin paikalla on enää painanne, jonka pohjalta löytyi mukulakiveys.	SW	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	14	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen länsiosan kurtinimuurit, vallihauta ja raveliinien eteen vallihautaan rakennetut traverssit.	SE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	15	Valkeala	Utin linnoitus	Läntinen raveliini.	SE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	16	Valkeala	Utin linnoitus	Raveliinien pohjoispuolelle tehty kulmalinnake.	N	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	17	Valkeala	Utin linnoitus	Raveliinien eteläpuolelle tehty kulmalinnake.	NE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	18	Valkeala	Utin linnoitus	Kaakkaisen tenaljivarustuksen kärki, yksityiskohta.	E	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	19	Valkeala	Utin linnoitus	Kaakkaisen tenaljivarustuksen oikean siiven eskarppimuuri.	SW	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	20	Valkeala	Utin linnoitus	Ilari Kurri on siirtymässä mitausspisteelle.	E	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	21	Valkeala	Utin linnoitus	Itäosan puolibastionin kärki.	SSE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	22	Valkeala	Utin linnoitus	Eteläisen puolibastionin piha.	NW	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	23	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen kasarmin länsiosaa.	SE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	24	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen kasarmin itäosaa.	SE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	25	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen kasarmin itäosaa.	NE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	26	Valkeala	Utin linnoitus	Kivisen ruutikellarin paikka linnoituksen kaakkosiosassa näkyy maastossa enää matalana painanteena.	SE	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	27	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen itäpuolella on II maailmansodan aikainen panssarieste.	SW	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali
125863	28	Valkeala	Utin linnoitus	Kaakkososan redutin paikalla on nykyisin rakennuksia.	N	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	Digitaali
125863	29	Valkeala	Utin linnoitus	Kaakkososan yhdyskaivantoa rinteen ja säilyneen patterin välissä.	SE	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	Digitaali
125863	30	Valkeala	Utin linnoitus	Pekka Sihvonen mittaa kaakkososan yhdyskaivantoa patterin luoteispuolella.	NW	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	Digitaali
125863	31	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen kaakkososan traverssi.	NW	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	Digitaali
125863	32	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen kaakkososan traverssi.	W	Päivi Hakanpää	21.5.	2008	Digitaali

Päänumero	Alanumero	Kunta	Kohde	Aihe	Suunta	Kuvaaja	Pvm	Vuosi	Tyyppi
125863	33	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen yhdyskaivanto valtatie 6:n ja kaakkoisosan traverssin välissä.	NWW	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	Digitaali
125863	34	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen yhdyskaivanto valtatie 6:n ja linnoituksen välissä.	SE	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	Digitaali
125863	35	Valkeala	Utin linnoitus	Neuvottelut käynnissä ennen mittauksen aloittamista linnoituksen kasarmilla.	SE	Pekka Sihvonen	14.5.	2008	Digitaali
125863	36	Valkeala	Utin linnoitus	Sudenkuoppia linnoituksen eteläosassa.	NW	Pekka Sihvonen	21.5.	2008	Digitaali
125863	37	Valkeala	Utin linnoitus	Vartiorakennuksen eteläkulman kohdalle on kaivettu koekuoppa.	SE	Päivi Hakanpää	13.5.	2008	Digitaali
125863	38	Valkeala	Utin linnoitus	Kaivon kiveystä.	SW	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	39	Valkeala	Utin linnoitus	Kaakkoisosan patterin oikeaa siipeä ja vallihautaa.	NW	Päivi Hakanpää	14.5.	2008	Digitaali
125863	40	Valkeala	Utin linnoitus	Linnoituksen luoteisosan yhdyskaivantoa Vallintien luoteispuolella.	SE	Päivi Hakanpää	20.5.	2008	Digitaali
125863	41	Valkeala	Utin linnoitus	Opastustaulun perustuskuoppa (KK2).	W	Päivi Hakanpää	19.11.	2008	Digitaali
125863	42	Valkeala	Utin linnoitus	Koekuoppa 2.	SW	Päivi Hakanpää	19.11.	2008	Digitaali

Valkeala, Utin linnoitus 2008

Löytöluettelo

KM 2008053:1-7

Päivi Hakanpää

Löydöt ovat peräisin koekuopasta, joka tehtiin Utin linnoituksen vartiorakennuksen paikalle inventoinnin ja kartoituksen yhteydessä.

KM	Alanro	Alue ja yksikkö	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat mm	Paino g	Muuta
2008053	1	KK 1, Y2	Rauta	Hevosenkengän naula	Kanta on litteä ja kolmion muotoinen. Kanta kapenee suoraan litteäksi varreksi.	1	Pit. 26, kannan lev. 15 ja paks. 5.	5,7	
2008053	2	KK 1, Y2	Rauta	Naula	Varsien poikkileikkaukset ovat neliön ja suorakaiteen muotoisia.	2	Pit. 45 ja 24.	8,6	
2008053	3	KK 1, Y2	Fajanssi	Astia	Reunapala on tinalasitettu.	1	Suun halk. noin 100.	0,8	
2008053	4	KK 1, Y2	Valkosavi	Astia	Kylkipalan ulkopinta on tummunut. Molemmilla pinnoilla on dreijauksen jälkiä.	1		6	
2008053	5	KK 1, Y2	Savi	Astia	Kylkipalan sisäpinta on mustunut ja siinä on näkyvissä dreijauksen jälkiä. Sekoite on hienoa hiekkaa ja kiillettä. Pala on ns. slaavilaista keramiikkaa.	1		2,7	
2008053	6	KK 1, Y2	Punasavi	Astia	Vadin kylki- ja reunapalojen sisäpinnoilla on ruskea lyijyylasitus ja bolus-koristelua. Suun reunassa on paksunnos.	4	Suun halk. noin 26.	19,1	
2008053	7	KK 1, Y2	Lasi	Pullo	Kylkipalojen lasimassa on vihreää. Palat ovat peräisin kolmesta eri pullost.	6		19,1	

Mittausraportti

Pietarin kivikilpi hanke toteutettiin 31.3.- 5.8.2008 välisenä aikana, joista kenttätyöt sijoituivat ajalle 31.3.-30.5.2008. Hankkeen aikana mitattiin ja dokumentointiin neljä Kaakkois-Suomessa sijaitsevaa linnoitusta. Mittauksellisesti suurimpana kohteena oli Kärnäkosken linnoitus Savitaipaleella, joka mitattiin 31.3.-27.4. välisenä aikana. Tämän lisäksi Savitaipaleella mitattiin Järvi Taipaleen linnoitus 5.- 9.5. Valkealassa sijaitseva Utin linnoitus mitattiin 12.- 23.5 ja Anjalankoskella oleva Liikkalan linnoitus 26.- 30.5. Hankkeen tarkoituksena oli tuottaa linnoituksista ajanmukaiset ja tarkat mittauspiirustukset mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten.

Utin linnoitus mitattiin kahdella mittaryhmällä takymetrimittauksena. Laitteistona oli Sokkia Set5 takymetri ja SDR- tallennin, sekä TopCon GPT-7005i –kameratakymetri. Aineisto jatkokäsiteltiin TopConLink ja 3DWin – ohjelmistoilla.

Mittaukset suoritettiin maastomallimittauksena ja maastonpiirteet koodattiin kenttätyövaiheessa Tiehallinnon koodijärjestelmää hyödyntäen. Mallia täydennettiin Tiehallinnon VT6:n maastomallikarttoituksen aineistolla. Lähtöpisteinä käytettiin Tiehallinnon pisteitä N:o 3538 ja N:o 3539. Koordinaattijärjestelmä oli KKJ ja korkeusjärjestelmä N60.

Lopuksi

Kaikki mittaukset koottiin ja yhdistettiin soveltuvilta osin maanmittauslaitoksen 10 m korkeusaineistoon ja maastotietokanta- aineistoon. Maastossa mittaajina toimivat: FM Ilari Kurri, tutkimuspiirtäjä Pertti Malm, tutkimuspiirtäjä Pekka Sihvonen, FM Päivi Hakanpää ja kartoittajajarjoittelija Tiivo Uuksulainen.

Helsingissä 22.7.2008

Ilari Kurri

Käytetty koodikirjasto selityksineen

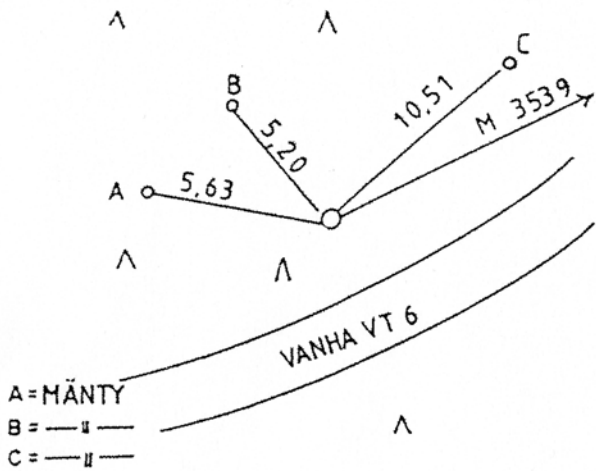
Koodit

Pintoja (T1)	4	
pinta	23 *	
koodi	määrä	selitys
20	284	Hajapiste
123	133	Pientareen ulkoreuna
124	3	Sisäluiskan alareuna
125	4	Ulkoluiskan alareuna
126	4	Ulkoluiskan yläreuna
127	8	Muu tien taiteviiva
129	14	Polku
132	69	Tukimuurin alareuna
133	71	Tukimuurin yläreuna
150	1406	Luiskan alareuna
151	2505	Luiskan yläreuna
200	8	Rakennuksen nurkka yleensä
205	48	Muu rakenne
265	6	Epämäär.kuvioraja
271	6	Huomattava kivi
KOE	2	Koekuoppa
2721	6	Koivu
2731	32	Mänty
2735	13	Kataja
UUNI	5	Uuninpohja
121	29	Tien keskilinja
122	288	Päällysteen reuna
123	653	Pientareen ulkoreuna
141	284	Ojanpohja
150	82	Luiskan alareuna
151	137	Luiskan yläreuna
260	12	Kuvioraja yleensä
129	58	Polku
200	2	Rakennuksen nurkka yleensä
201	5	Rakennuksen nurkka (asuin- yms. rakennus)
202	60	Rakennuksen nurkka (talous- yms. rakennus)
203	27	Katos
205	3	Muu rakenne
234	24	Valaisinpylväs
249	16	Muu sillan taiteviiva
260	198	Kuvioraja yleensä
271	7	Huomattava kivi

KUNTA	Valkeala	909
KARTTALEHTI	3113	11
PISTEEN LAATU	"	1
ALUSTA	2)	14
MAANPINNASTA METRIÄ		±0

PISTE N:O		3538
TASO-LUOKKA	6	KKJ X 6 753 227.359
		Y 3 494 864.596
KORKEUS-LUOKKA	N 60	H 96.004
TN:O		VUOSI 19 65

SIJAINNAPIIRROS, HAKUMITAT

LAITOS TVL
ALUE Vt 6 Utti-Kuivala

VIIEISET PISTEET N:O	SUUNTA (g)	MATKA (m)
3539	37.2094	389.037

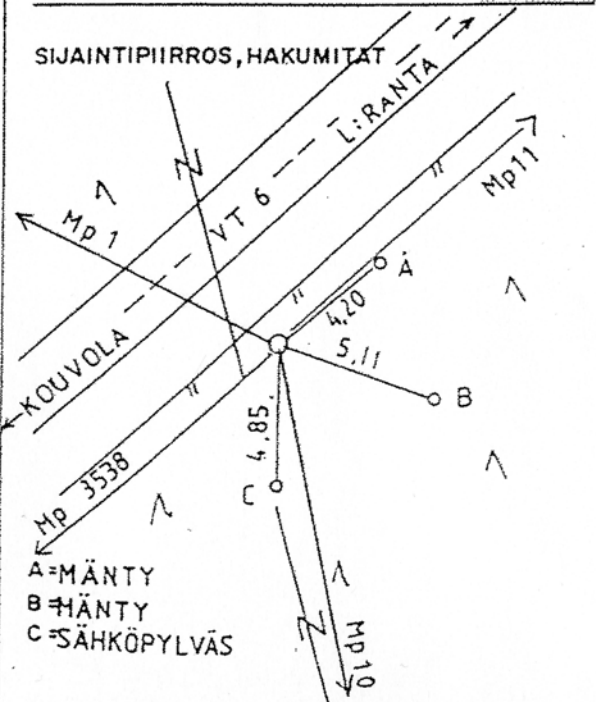
MUITA TIETOJA Keltainen paalu (2"x 2")
2m pisteestä pohjoiseen

- 1) 1 PUTKI 2 PULTTI 3 PUTKI MAASSA 4 PORANREIKKÄ 5 HAARUKKAPISTE 6 JOKIN MUU.
2) 11 KALLIO 12 MAAKIVI 13 UPOTETTU KIVI 14 BETONI 15 RAJAPYYKKI 16 JOKIN MUU.

KUNTA	Valkeala	909
KARTTALEHTI	3113	11
PISTEEN LAATU	"	3
ALUSTA	2)	14
MAANPINNASTA METRIÄ		±0

PISTE N:O		3539
TASO-LUOKKA	6	KKJ X 6 753 551.814
		Y 3 495 079.256
KORKEUS-LUOKKA	N 60	H 99.185
TN:O		VUOSI 19 65

SIJAINNAPIIRROS, HAKUMITAT

LAITOS TVL
ALUE Vt 6 Utti-Kuivala

VIIEISET PISTEET N:O	SUUNTA (g)	MATKA (m)
11	38.6962	148.973
10	199.5496	119.607
3538	237.2094	389.037
1	332.0701	131.081

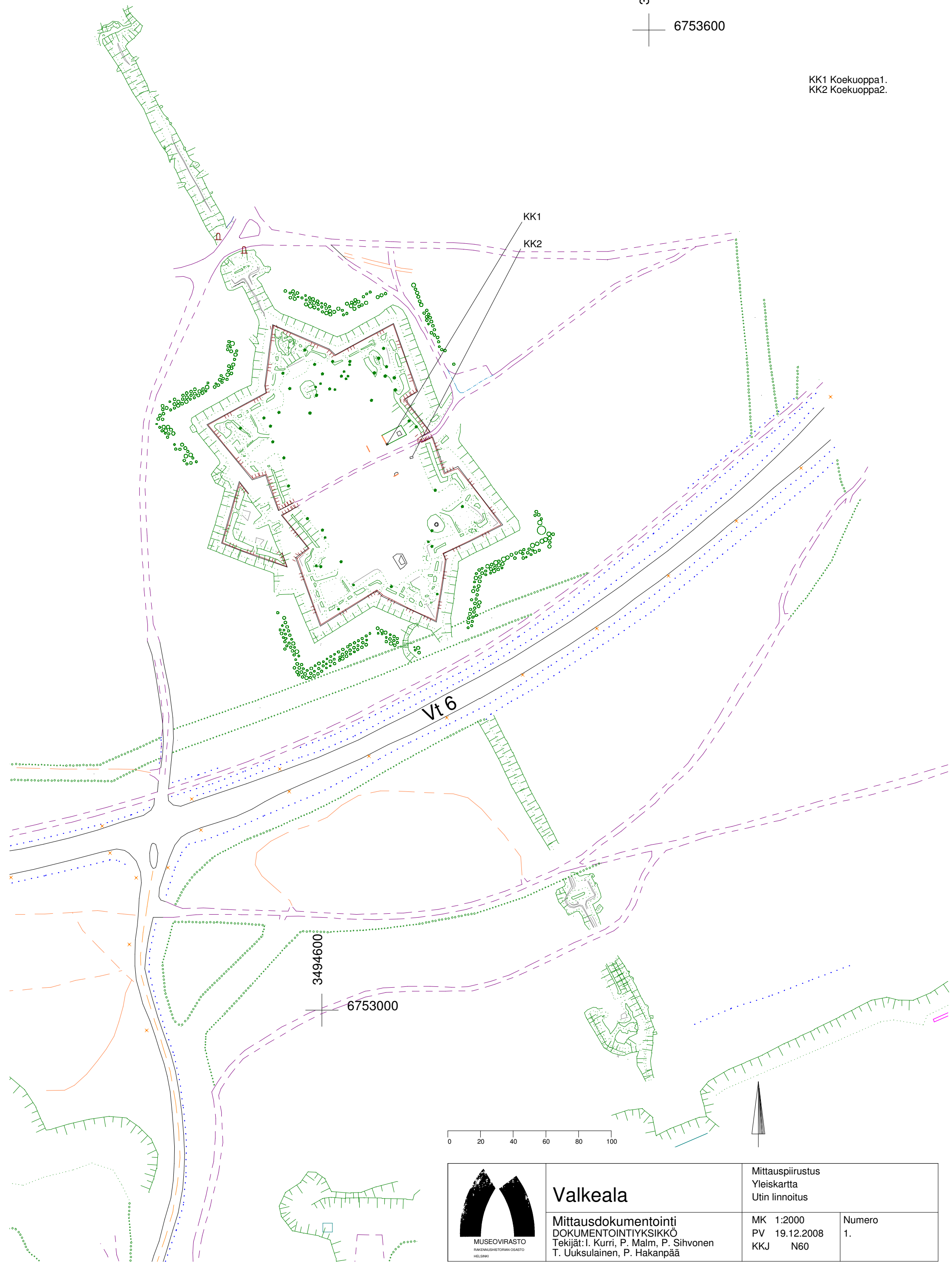
MUITA TIETOJA Keltainen paalu (2"x 2")
2m pisteestä pohjoiseen

- 1) 1 PUTKI 2 PULTTI 3 PUTKI MAASSA 4 PORANREIKKÄ 5 HAARUKKAPISTE 6 JOKIN MUU.
2) 11 KALLIO 12 MAAKIVI 13 UPOTETTU KIVI 14 BETONI 15 RAJAPYYKKI 16 JOKIN MUU.

3494800
6753600

KK1 Koekuoppa1.
KK2 Koekuoppa2.

0 20 40 60 80 100

MUSEOVIRASTO
RAKENNUSHISTORIAN OSASTO
HELSINKI

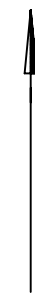
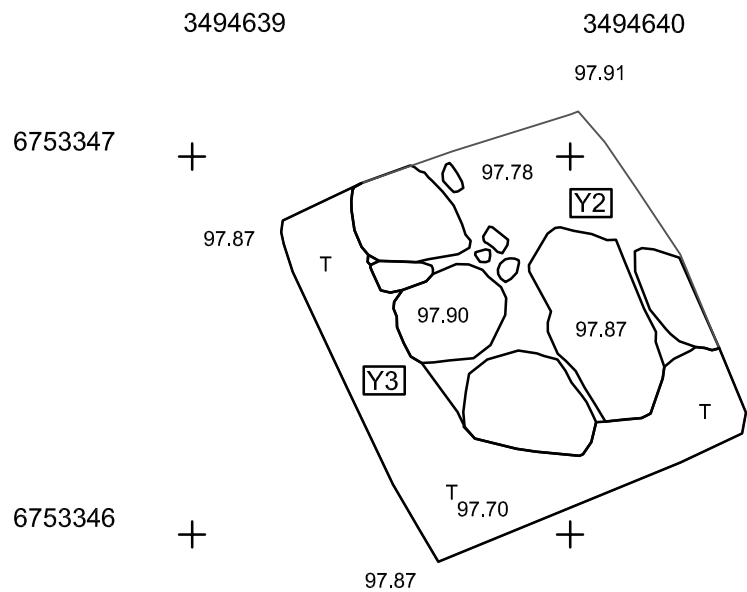
Valkeala

Mittausdokumentointi
DOKUMENTOINTIYKSIKÖ
Tekijät: I. Kurri, P. Malm, P. Sihvonen
T. Uuksulainen, P. Hakanpää

Mittauspiirustus
Yleiskartta
Utin linnoitus

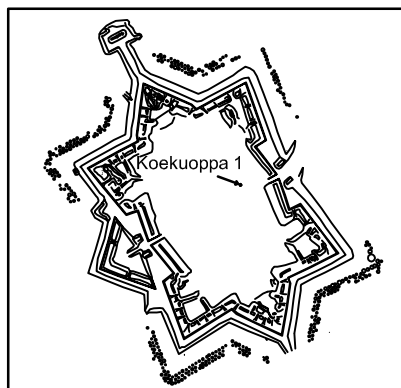
MK 1:2000
PV 19.12.2008
KKJ N60

Numero
1.

Y2 Hiekansেককইন মূলত

Y3 Hiekansেককইন সবি

1 m

VALKEALA Utin linnoitus Päivi Hakanpää 2008	Vartiorakennus Koekuoppa 1 Mk 1:20
MITTAUSDOKUMENTOINTI Päivi Hakanpää 2008	MUSEOVIRASTO, RAKENNUSHISTORIAN OSASTON ARKISTO HELSINKI
	Kartta 2